బాలనాగమ్మ

(స్త్రై జిత్రా వహా)

కర్త:—చెరుకువాడ వేంకటరామయ్యగారు.

క్రొత్త క్రొత్త పోకడలతో—వింత వింత ఘట్టములతో—అద్భుతమైన మాయలతో—చమత్కారమైన పన్నుగడలతో—బాలవర్ధిరాజు, శౌర్య ధైర్యముల ప్రతిఫలింపజేయు నాటిక.

యిందు మాయల మరాటీ మోస కృత్యములు మాయాతీతము, మర్మముల భేద్యములు— నాడులు పులకరింపజేయు కథాసంవిధానములతో, గుండెలు దద్దరిల్లజేయుసీనులు, భయానక సంఘటనలతో విస్ఫులింగములు గ్రక్కు పద్యగద్యములతో వెలువడినది

జంగమ దేవరుల తంబుర తీవల నుండి ఉద్భవించిన యీ వీర యశోగానము, ఆంధ్ర దేశమున ప్రతి పల్లె పట్టణం, నిండినకథ యీ నాటిక ఆంధ్ర రంగస్థలములంకరించినది

త్వరపడుడు   వెల:— **1—4—0**

 వలయువారు:—

కాళహస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్సు,

ప్రింటర్సు, పబ్లిషర్సు, అండ్ బుక్సెల్లర్సు.

రాజమండ్రి.

మీ రా బా యి

(ఆఱు అంకముల నాటకము)

గ్రంథకర్త:

బాలకవి, శతావధాని

బ్రహ్మశ్రీ నూకల సూర్యనారాయణమూర్తిగారు.

పబ్లిషర్సు:

కాళహస్తి తమ్మారావు అండు సన్సు

ప్రింటర్సు, పబ్లిషర్సు, అండు బుక్సెల్లర్సు, రాజమండ్రి.

1945

ప్రథమముద్రణ
500 కాపీలు

కాళహస్తి తమ్మారావు అండు సన్సువారి
స్వకీయ శ్రీరాజేశ్వరీ ప్రెస్‌నందు
ముద్రించబడియె—రాజమండ్రి.

మూల్యం
రూపాయి పావులా

ప్రకటన.

ఇందలి పాత్రములు.

పురుషులు

రాణాకుంభుడు :—కథానాయకుడు.

జయమల్లుడు :—మీరాతండ్రి.

దయానందుడు :—యోగి

మదనసింగ్ } వార్తాహారులు.
పృథ్వీసింగ్ }

శివనాథభట్టు } పౌరులు.
సదానందుడు }

కామిశెట్టి :—

స్త్రీలు

మీరాబాయి :—కథానాయకురాలు.

వీరాబాయి :—మీరాజనని.

సుగుణాబాయి :—మీరా ఆడబడుచు.

నళిని :—మీరా చెలికత్తె.

సుందరమ్మ :—

వృద్ధురాలు :—భిక్షుకురాలు.

శ్రీరస్తు.

మీరాబాయి

ప్రథమాంకము.

మొదటి రంగము—రాచనగరులో కృష్ణమందిరము.

(ప్రవేశము—పాండురంగనామసంకీర్తన మొనరించుచు
దయానందయోగి—అనుబంధము—1)

దయా :—(స్వగ) ఆహా! భోగపరాయణులు, శ్రీమంతులునగు క్షత్రి
యుల గర్భమున నుద్భవించియు, బదియాఱువత్సరములైనఁ
బైఁబడకముందే, విజితేంద్రియులగు మహామునులకు సైతము
దుర్లభంబులగు భక్తివైరాగ్యముల సముపార్జించుకొని, మూర్తీ
భవించిన సద్గుణపుంజమేయనఁ దనరుచున్న మీరాబాయి,
హిందూసుందరీమణుల కెల్ల మార్గదర్శినిగదా! అక్కన్యజన్మ
ముచేత క్షత్రియకులమెల్లఁ బునీతమైనది—తల్లిదండ్రులగు వీరా
జయమల్లులు ధన్యులైరి. రాథోరు రాజవంశమెల్ల నామెను
జూచి గర్వింపవలసినదే!

సీ. మందాకినీ దివ్య ♦ మందవీచికలందు
లలిఁ దూఁగు నాయిందు ♦ కళలభాతి
గ్రీష్మకాలోద్భవ ♦ పుష్పసౌరభయుక్త
వనవీథిఁ జరియించు ♦ పవనుఁబోలె

సాంధ్యరాగాంచిత ♦ సౌందర్యవిస్ఫూర్తిఁ
ప్రకటించు మేఘమా ♦ లిక లవగిది
మాతఖాదనమునఁ ♦ జొక్కనకలకంఠ
కంఠనిర్గత శ్రావ్య ♦ గానమట్లు
గీ. భళిర ! సుందరంబును, సుఖ ♦ ప్రదముఁ గాంతి
మంతమును, మధురమ్మునై ♦ భక్తురాలి
తనువు—సద్వర్తనంబును ♦ దర్శనంబు
పాటయు నమరి, జనవుతుల్ ♦ వడయుఁగలుగు.

ప్రజలెల్లరు నామెయొక్క సచ్చరితంబును గాథలుగ వాకొను చుండఁ బలుమారు లాకర్ణించితిని. సామాన్య స్త్రీచందమున నామె పేదసాదలతోఁగలసి, విఠలదేవుని భజించుచు వీధులఁ బడి పోవుచున్నపుడు ప్రత్యక్షముగఁ జూచితిని. కాని, నే నింత వరకు నామెతో ముచ్చటింపలేదు. తఱువాతనే, యీమె యీ భజనమందిరమునకుఁ బ్రార్థనసేయవచ్చునని తెలిసికొని, యామెతో సంభాషించు నుత్సాహముతో నరుదెంచితిని. (కొంచెమాగి) అదే! రాచనగరులోని మంగళవాద్యమ్ములు వినఁబడుచున్నవి. (ఆకసమువంకఁ జూచి) సూర్యోదయకాల మాసన్నమయినది. అప్పుడే పురవీధులందు సందడులెట్లు క్రందు కొన్నవో! భాస్కరాగమనము ప్రజలలో నెంతసంచలనముం బుట్టించుచున్నదో!

సీ. కానుక లర్పింపఁ ♦ గాఁబోలు! గొల్లలు
పాలకుండలతోడఁ ♦ బయనమైరి!
మేల్కొల్పు గీతముల్ ♦ వినిపింపఁ గాఁబోలు!
పక్షులు తమగూండ్లు ♦ బాయుచుండె!

సుదతులు కాంభోలు ! ♦ చూడ వేడుకపడి
చెఱువుగట్టులపైని ♦ జేరినారు !
స్వాగతంబీయంగ ♦ వాంఛించికాంభోలు !
తమ్మిగుంపులవెల్ల ♦ దలలనెత్తె !

సీ. ప్రాగ్దిశాంగన సోముల ♦ పంటయనఁగ
సూర్యుఁ డాకసంబునఁ బొడ ♦ సూపినంత
జనుల కోలాహలంబులు ♦ వంతరల్లె
జగము మేల్కాంచెఁ జీకటుల్ ♦ సమసిపోయె.

భక్తురాలగు మీరాబాయి యింకను దృగ్గోచరముగా లేదు. నిద్రనుండి పెందలకడనే యామె లేచునని వినియుంటిని—నేఁడీ భజనమందిరమున కరుదెంచుటలోఁ దడయుట కేమికారణమో ! (ఇంచుక సేపాగి) అహా ! నే నెంతపుణ్యాత్ముఁడను ! మూర్తీభవించిన భక్తిరసమో, లేక యిల కవతరించిన భారతియో యనఁ దనరుచు, మంజులమధురాలాపము నరించుచు నిటు వచ్చుచున్న యా సుందరీమణియే మీరాబాయి!

చ. కమల దళాంచితంబులయి ♦ కాంతులనీనెడు కన్నులందు శాం
తము తోఁచుకాడ-భక్తికి-వి ♦ ధానముగా వెలుఁగొందుమోమునం
దమరఁగ మందహాసము-ల ♦ శాంతములం గొనివచ్చునామె-గా
నము మధురమ్ము, శ్రావ్యమును ♦ నవ్యమునై వినవయ్యెనిమ్మెడన్
సాధుసందర్శనము సకలభాగ్యప్రదముకదా !

(అంతఁ జేతఁ బూలసజ్జను బట్టుకొని, మీరాబాయి ప్రవేశము.)

మీరా :—(దయానందు నుద్దేశించి, తనలో)ఆహా ! ఏమి నా భాగ్యము ! నేఁటితో నా నోములు ఫలించినవా ? నా జన్మ తరించి

నదా? గతరాత్రి స్వప్నమున రంఛోడదేవుఁడు సాక్షాత్కరించి, "యఃచిరకాలములో సద్గురుపాదసంసేవాభాగ్యము నీకుఁ బ్రాపింపఁ గలద" ని నుడివెను. ఆ గురుదేవుఁ డీతఁడే కాఁబోలు! (ప్రకా) ఓ భక్తాగ్రగణ్యా! దాసురాలిదే భక్తి పురస్సరముగాఁ బ్రణమిల్లు చున్నది—అనుగ్రహింపుఁడు. (అని పూలసెజ్జను గ్రిందఁబెట్టి నమస్కరించును.)

దయా:—పాండురంగ పాదారవింద సేవాసద్భాగ్యప్రాప్తిరస్తు. కుమారీ! మీరా! తరువాతనే యిటకువచ్చి, నీ దర్శనముకొఱకు వేచియున్నాను.

మీరా:—మహాత్మా! ఈ దాసురాలి కెడ నిర్హేతుకకరుణా శయమును వ్యక్తపరచిన భక్తశేఖరులగు మీ వృత్తాంతము వినుటకు హృదయము వేగిరపడుచున్నది. అనుగ్రహింతురా?

దయా:—అమ్మా! నే నొకసన్న్యాసిని. నన్ను "దయానం దుఁడ" ని యెల్లరు వ్యవహరింతురు. బాల్యముననే పరమేశ్వరానుగ్ర హమున భక్తివైరాగ్యము లలవడఁజేసికొని, పుణ్యక్షేత్రములం గ్రుమ్మరుచు నే నెఱింగినసూక్తులను ప్రజలకు బోధించుచుఁ గాలము వెళ్ళఁబుచ్చుచున్నాను. నే నీ మార్వారు దేశమునకువచ్చి మాసము దినములయినది. నీ పవిత్రచరిత్రమును బ్రజలమూలమున విని, నిన్నుఁ జూచి, నీతో ముచ్చటింపఁగోరి యిపు డిటకు వచ్చితిని.

మీరా:—మహాత్మా! యోగిపుంగవా!

మ. పరలోకాంచిత నిత్యసౌఖ్యమె మదిఁ ♦ వాంఛించి, సంసారమున్
బరివర్జించి, విరాగివై, వినుత స ♦ ద్భక్తాగ్రగణ్యుండవై
పరమాత్ముండగు పాండురంగని సదా ♦ ప్రార్థించుచున్నట్టి నీ
వరు దేఱుందరియించె నీ గృహము-నే ♦ నానందమును బొందితిన్.

సాధుసందర్శనము -సకలార్థసాధకము-దురితహరణము- సంతోషప్రదము అని పెద్దలు చెప్పుదురు.

దయా :—తల్లీ! యౌవనవతివగు నీకీభక్తివైరాగ్యము లలవడుట పూర్వజన్మమునఁజేసిన పుణ్యావశమునఁనై యుండును. మహారాజపుత్రివయ్యు, వెలగల వలువలవొల్లక, యాభరణములను ధరింపక, భోగలాలసవుగాక, నిఱుపేదకైనడ సామాన్యవస్త్రములను ధరించి, పాండురంగ పదారవిందసేవామృతాస్వాదనాసక్తచిత్తనవు సనీ చరితము సర్వజనసంకీర్తనీయముగదా!

మీరా :—స్వామీ! దయానందా! తనువులు క్షణభంగురములు, బుద్బుదప్రాయములు-యౌవనము ఝరీవేగతుల్యము, మరణమనివార్యము - నిత్యము - నిర్మలమునగు జీవనముగోరువారిహలోక వాంఛలకులోనుగాను, సుఖములకు ముందంజవేయరు భోగములకాశక్తిం జెందరు మీరెఱుంగని పరమార్థమేమున్నది? యోగివరేణ్యా!

సీ॥ వసియించుటకునవ్య ♦ భర్మ్యహర్మ్యము లేల?
ఈయదే బూరుహ ♦ చ్ఛాయసుఖము
ధరియించుటకుఁ జారు ♦ తరభూషణము లేల?
తనరి వే నవలతాం ♦ తములు మేన!
ఆరగించుటకయి ♦ క్షీరాన్నమది యేల?
తృప్తినందెద పండ్లు ♦ తినఁబోట్ట!
శయనించుటకుఁబూల ♦ శయ్య లేవలయునా?
చాపరాబండలు ♦ చాలవొక్కొ!
గీ. మరణమాసన్నమైనప్డు ♦ మనుజుఁ డొకఁడె
చనెడు గ్రహచారముండ, సం ♦ సారమేల!
శాశ్వతముకాని జగతి సం♦ చారమేల?
సర్వలోకేశు మరచి వి ♦ చారమేల?

దయా :—(తనలో) ఆహా! అస్మదీయాదులకుఁగూడ దుర్లభం బగు మహత్తర విజ్ఞానసంపద యీమె కలవడినదికదా! (ప్రకాశ) కుమారీ! మీరా! నీపలుకులు విజ్ఞానశోభితములుఁ సత్యసమన్విత ములు - సర్వజన సమాదరణీయములు. నీభక్తి ప్రశంసార్హము.

మీరా :—దేవా! జన్మసాఫల్యము నసయుటకు భక్తియే కదా ప్రధానము! నిశ్చలభక్తి భావముతో - భవపాశమునఁ జిక్కు వడక, భగవంతునిభజించు - పవిత్రుడే చరితార్థుఁడుగదా!

దయా :—అమ్మా! నిజము - నీవు చెప్పినదెల్ల నిజము

మ. జనసంబంధినదాది మానవుఁడు దా ♦ సాఫల్యమాశించునో-
దనువుల్ బుద్బుదసన్నిభంబులని స్వాం ♦ తంబందు భావింపుమన్
దనయిల్లంచును, వాకిలంచును వృథా ♦ తాపత్రయంబూన కా
ఘనమా కేశవనామ సంస్మరణముం గాంక్షించి చేయందగున్.

మీరా :— దేవా! తావకీయ దివ్యబోధసుధ నాస్వాదించి, ధన్యనైతిని. నేఁటినుండి నాకు మీరుగురువులు - మీ యుపదేశాను సారముగ వర్తించుటయే నాముఖ్యధర్మమని విశ్వసింతును.

దయా :—పుత్రీ! నీవు నాశిష్యత్వ మంగీకరించుట నా భాగ్యమే! కాని, నేనొకతావునుండు వాడంగానుగదా! ఈదినమున నీపురమం దుంటిని - రేపు చిత్తూరునకుఁ బయనముగా నున్నాఁడనుఁ కనుక నీకును నాకును నెల్లప్పుడు నొక ప్రదేశమునఁ గలసికొనుటకు వీలు చిక్కదు. విజ్ఞానఖనివగు నీకితరు లుపదేశించుట కేమున్నది? అయినను మనసున నన్నాచార్యునిగా భావించితివికావున - నిత్యా నందసంధాయకమగు, పాండురంగని దివ్యచరణారవిందముల నెల్లప్పుడు నిదేవిధమున భజింపుమని యుపదేశించుచున్నాను. ఆ శ్రీరంగ భజనకుఁ దుల్యమగునది వేఱొండు లేదు.

సీ॥ కలుషంబు సడలించి ♦ కైవల్యమిచ్చును
పాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!
భవభీతిఁబోఁగొట్టి ♦ భక్తితత్త్వము నేర్పుఁ
బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!
ఖేదంబుసడలించి ♦ మోదంబు ఘటియించుఁ
బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!
అవివేకమును మాల్చి ♦ సువిచారమొసఁగును
పాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!
గీ॥ అట్టిదానిని శ్రద్ధమై ♦ నబల! నీవు
సతతముసేయుచు సత్కీర్తి ♦ సంతరిల్ల,
వర్ణనాతీత సంతోష ♦ వార్ధిఁదేలి
స్త్రీలలో నెల్లమంచిపేరుఁ ♦ జెలఁగుచుమ్మ!!

మీరా:—(దయానందుని పాదములంబడి) స్వామీ! అజ్ఞానవశంబున సంసారాంధకార కూపంబునఁ బడి నశింపకుండ, నన్నుద్ధరించితిరి. మీయుపదేశమును దలఁదాల్తును. వివాహము నొల్లను. భవబంధములచేఁ గట్టువడను. భర్తయయినను, గర్తయయినను, హర్తయయినను నాకా విఠల దేవుఁడే!

దయా:—(లేవదీసి) కుమారీ! మేలు మేలు! ఆజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణివై, లోకహితార్థము, శక్తివంచనలేక పాటుపడుచుండుము. ఇఁక నేఁ బోయివచ్చెదను. నాకనుజ్ఞయిమ్ము.

మీరా:—గురుదేవా! తమ దర్శనభాగ్యము మరల నీదాసురాలి కెప్పుడు లభించును?

దయా:—కుమారీ! నేను రేపు చిత్తూరునగరమునకుఁ బోవుచున్నాను. అటఁగల వేణుగోపాలస్వామిని సందర్శింప వలయునన్న కుతూహలముగలదు. ఆప్రదేశము వీడి యెక్కడికేఁగెదనో—యిపుడు

చెప్పఁజాలను. కాని, నిన్నుఁ జూచుటకై తప్పక యెప్పుడయిన నిటకు
వచ్చెదను. నామాటను విశ్వసింపుము.

మీరా :—గురుదేవా! విఠలదేవుని కొఱకు నేనీ పుష్ప
ములం గైకొని తెచ్చితిని. నేను వీనితో నమ్మహాత్ముని బూజించు
చుందును. భక్తిభావసమ్మిళితమగు మనోహరగీత మొండు పాడిన
పిమ్మట మీరేఁగవలయునని నాప్రార్థన.

దయా :—అమ్మా! అట్లేకానిమ్మా. (అనుబంధము 2)

(మీరాబాయి మందిరములోని పాండురంగ విగ్రహముపైఁ
బూవులనిడిన పిమ్మట - దయానందుఁడు పాడు గీతము ననుసరించి
భజనసేయుచుండఁగాఁ దెరవ్రాలును)

రెండవరంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము-చేతనొక లేఖంబట్టుకొని జయమల్లుఁడు)

జయ :—(లేఖను జదువుటనభినయించి-తనలో) ఆహా! ఏమి
నాభాగ్యము! సర్వవిధములఁ దమతో సమానులగు వారితోడి
నెయ్యమును, వియ్యమును-సాధారణముగా సమకూడుననుట నేనెఱిం
గినవిషయమే! చిత్తూరు మహారాణాయగు కుంభుఁడే స్వయముగా
నాపుత్రికను-మీరాను(దన సహధర్మచారిణిగాఁ జేసికొనుతలంపుతో
నాయంగీకారముంగోరుచు, నీ లేఖను బుత్తెంచినాఁడు. ఇఁక నాల
సింపనేల? పట్టమహిషితో ముచ్చటించి యనుకూలమగు ప్రత్యు
త్తరమువ్రాసిపంపెదను. (ప్రక్కకుఁజూచి) అదిగో! దేవియు నరు
దెంచుచున్నది. ఆమె నడిగినయెడలఁ గొమరితయొక్క మనోగతాభి
ప్రాయముకూడ విదితమగును.

(అపుడు వీరాబాయి ప్రవేశము.)

వీరా :—నాథా! చిత్తూరు రాణాయొద్దనుండి మీరా కేదియో లేఖ వచ్చినదని వింటిని. అందలివిషయమే నెరుంగఁదగినదా ?

జయ :—ప్రేయసీ! మాటలోనికే వచ్చితివి. లేఖయందలి యంశములనుగురించి నీతో ముచ్చటింపఁదలచితిని — రమ్ము — ఇటఁ గూరుచుండుము.

వీరా :—(ఆసీనురాలై) సెలవిండు.

జయ :—దేవీ! మన మీరాకు—యుక్తవయస్సు వచ్చినది కదా! అనన్య లావణ్య తేజోవిరాశియు — నిరుపమాన విద్యావతియు నగు నామెకు వివాహ మొనరించు టవసరముగదా!

వీరా :—నాథా! ఆమెకు పెండిలికిఁదగిన యీడే వరకే వచ్చినది. వివాహమునుగుఱించి ప్రస్తావించునపుడెల్ల నామె వింతగా ముచ్చటించుచుండును.

జయ :—వార్ధకమునఁ బొందదగిన భక్తివైరాగ్యము నామె బాల్యమందే పొందినది. యౌవనమందుఁగూడ నట్లే యున్నది.

వీరా :—రాచకులమునఁబుట్టిన యామువారిట్లుండుటకు వీలా ? వయస్సువచ్చుటతోడనే—సుక్షత్రియవంశసంజాతుండగు నుత్తమపురుషుని బరిణయంబాడకున్న, లోకము సమ్మతింపదుకదా !

జయ :—వివాహమన్న నామె కయిష్టమా ? లేక, కూలంకషమగు తన భక్తిప్రవాహము నది యరికట్టునని తలంచుచున్నదా ?

వీరా :—ఆమె తలంపేదియో నాకుఁ దెలియదు—తానీ వఱకే పరమాత్ముండగు పాండురంగని ద్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించి పెండ్లియాడినదఁట! ఈ మధ్య నెవ్వరో యొకయోగి— "పరిణయమాడి భవపాశములఁ దగులువడకుము" ని యుపదేశించినాడఁట. అందుచేత రం

ఛోడదేవుడే తనకు భర్తయట! ఇట్లు పలుకుచున్న యామెకు సమాధానము చెప్పుట కెన్వరితరము?

జయ :—(విచారముతో) అక్కటా! చిత్తూరు మహారాణా యగు కుంభుడు భార్యగా నామెను బడయగోరి, నాకీ లేఖను వ్రాసినాడు. ఆమె యిప్పట్ల మూర్ఖతను విడువకున్న నెట్లు?.........

భగవన్నామసంకీర్తనము వినబడుచున్నది! ఆమెయే కాబోలు నిటు వచ్చుచున్నది.

వీరా :—మీరే, ఆమెతో సంభాషింపుడు. పెండ్లిలింగూర్చి తన యభిప్రాయమేమని చెప్పునో వినదము.

జయ :—మంచిది అట్లే యగుగాక!

(అంత భగవన్నామస్మరణ మొనరించుచు మీరాబాయి ప్రవేశము.

(అనుబంధ ము —4.)

వీరా :—అమ్మా! మీరా! నీవు సమయమునకే వచ్చితివి. తండ్రిగారు నీతో నొక ప్రధానాంశమునుగుఱించి మాటాడగోరుచున్నారు.

మీరా :—తల్లీ! నాన్నగారు నాతో బ్రస్తావనసేయునంతటి ప్రధానాంశ మేమున్నది?

జయ :—కుమారీ!

సీ. నిజ యశశ్చంద్రికల్ ♦ నిఖిల దిక్కులు నింప
నేలనేలిన మహీ ♦ పాలవరులు
మగలాయి రాజులన్ ♦ మత్తేభములఁ జెండు
సింహంపుఁ గొదమలై ♦ చెలఁగునృపులు
ప్రథిత భారతదేశ ♦ స్వాతంత్ర్యమాశించి
పేరునిల్పిన మహా ♦ ధీరగుణులు

ఆలంబునందున ♦ నపజయుం బెఱుఁగక
నీరపద్మముఁగొన్న ♦ మేటిబలులు
గీ నగుచు వర్ణింపనేరికి ♦ నలవికాని
కీర్తిఁ గాంచినారు—చి ♦ త్తూరువారు!
వారిలో నుగ్రగణ్యుఁడై ♦ వాసిఁగన్న
కుంభుఁడే నిన్నుఁ బత్నిగాఁ ♦ గోనఁదలంచె!

నీవు—మాకు లేక లేక కలిగినబిడ్డవు. సర్వవిద్యల నభ్యసించితివి—సద్గుణముల నలవడఁజేసికొంటివి—యుక్తవయస్సు ప్రాపైఁబడుటచే—స్తుతియోచితంబగువిధమునఁ బాణిగ్రహణము చేసికొనివలయును. నీ పూర్వపుణ్యావశంబునఁ దగినవరుండు లభించినాఁడు.

మీరా:—(సవ్యథము) తండ్రీ!

సీ॥ సమ్మోహనంబగు ♦ జలజనాభునిమూర్తిఁ
గాంచి సుఖించెడు ♦ కనుల జంట
మహిమాన్వితములైన ♦ మాధవులీలలఁ
ముప్పొద్దు స్మరియించి ♦ మురియుజిహ్వ
పాండురంగని దివ్యపాదారవిందంబు
లతిభక్తిసేవించు ♦ హస్తయుగము
ఏకాగ్రబుద్ధినై ♦ శ్రీకృష్ణుతత్త్వంబు
నెఱుఁగ యత్నించెడు ♦ హృదయకుహర

గీ॥ మన్యపురుషునిఁజూడంగ ♦ వానిఁబిలువఁ
గోలునఁదెలియంగ మదిలోనఁ ♦ గోరవెపుడు;-
వినుతవీణారవంబులఁ దనియు చెవులు
కాఁకిమూఁక కేకలవినఁ ♦ గడఁగునొక్కొ!

వీరా :—అమ్మాయీ ! నీకుఁగల భగవద్భక్తి మాకమందా నంద సంధాయకమే ! కాని- నీవుచూపుచున్న వివాహవైముఖ్యము మాత్రము సంతాపసంజనకము.

మీరా :—తల్లీ! నేనీవఱకే నాహృదయము నా పాండురంగ నికి సమర్పించితిని. అభగవంతునియందే నాదృష్టి కేంద్రీకరణ మైనది. అట్టిదాని నిప్పుడు మరల్చుటకు సాధ్యమా ? సింగపుం గొదమహస్తి మస్తమస్తిష్కములఁగోరుఁ గాని- తృణవితానములతోఁ దృప్తినందదు కదా ! లలితమృణాల పల్లవంబుల నభిలషించు రాయంచ చేఁపపిల్లలం జేరదుగదా ! పాండురంగ నామామృతాస్వాదనాసక్తమగు చిత్తము పరచింతకుఁ దావీయదుగదా ! నీ వెఱుంగని విషయము లేమున్నవి ?

వీరా :—మీరా ! ధర్మపథమునుదప్పుట నిన్నుఁబోలిన సుగు ణవతుల కుచితమా ?

మీరా :—నేనిందుఁ దప్పిన ధర్మమేమున్నది ? పాండురంగని త్రికరణశుద్ధిగఁ బ్రేమించితిని. ప్రేమించినవానినిమాని యన్యుని జేఁ బట్టవచ్చునా ? అట్లు చేఁబట్టిన నిహమునఁ జిత్తశాంతియుండదు, పర మున నిత్యానందము ప్రాప్తింపదు. ఆత్మ యొకనికర్పించి, దేహము నింకొకని కిచ్చుట ధర్మమా ? అయ్యది క్షత్రియాంగనల కర్తవ్యమా ?

జయ :—అమ్మాయి ! నీవు మహాభక్తురాలవై, పరమేశ్వరుని పదపంకజములను మనసుననిల్పి, సేవించుట శ్లాఘాపాత్రమే ! అస్మ దాదులకది సంతోషకరమే ! కాని- పురుషునింబోలె నాజన్మాంతము బ్రహ్మచర్య మవలంబించియుంట తప్పుఁ.

మీరా :—తండ్రీ! నీవునన్ను మన్నింతువేని చెప్పుచున్నాను- నేనవివాహితనై, యా శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యనామామృతముం గ్రోలుచు - నందనందనుని పాదారవిందముల నమందానందముతో

సేవించుచు - లోకకల్యాణసంధాయకమగు ప్రజాసేవలనం బ్రొద్దు పుచ్చుటయే తప్పయిన - దేహధారులొనరించు తప్పులకింక లెక్క-యుండదు—

సీ॥ అజ్ఞానమనంబడు ♦ నతివగర్భమునందుం
బిండమై చీములో ♦ నుండం దప్పు
తదుపరిమాయయన్ ♦ ధరణిపై లింగభే
దముంబొంది శిశువౌచుం ♦ దనరం దప్పు
తనరిసకలకష్ట ♦ జనక సంసార సా
గరమునంబడిమున్గి ♦ కలంగం దప్పు
కలంగియుం గైవల్య ♦ కారణంబైన శ్రీ
హరినామపఠనంబు ♦ మరువం దప్పు
గీ॥ మరచి మదినిం బశ్చాత్తాప ♦ వహ్నిరగులం
దనువు బూటకమంచు స్వాం ♦ తమునం దెలిసి
సర్వసంగ పరిత్యాగ ♦ సరణినరసి
కోరి హరినిగొల్వకయుంట ♦ గొప్పతప్పు !

నా కనుజ్ఞయిండుం రంఛోడ దేవుని మందిరమునకు స్వామి దర్శనార్థమై భక్తులు వచ్చువేళయయినది. నేనుపోయి వారిని సత్కరింపవలయునుం

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—నాథా ! ఇంక మీ రామె కేమని బోధింతురు ? కిటికేసరి శార్దూల గండభేరుండ ప్రభృతభయంకర మృగాలవాలం బగు దుర్గమారణ్యంబులకేంగి, అందుం గందమూలములం దినుచు, నెండ వానలకోర్చి, యుగ్రతపంబొనరించు - జడదారులకేని యిట్టి వైరాగ్య ముండదు.

జయ :—అకటా ! ఇపుడేది కర్తవ్యము ?

ఉ॥ కుందుదునా? తనూజతన ♦ కుం గల నిశ్చయమిట్లు తెల్పి-తా
సుందర గాత్రుడైన పురు ♦ షుందగం బెండిలి కొల్లకుంట చే—
మందర శైల ధారుమతి నుని ♦ భ క్తిని నిల్పి భజింప, నేమునం
బందుదునా? ఇంకేమిగతి? ♦ ఆర్యుల మెత్తురె యీమె చర్యలన్!

పొడమినది రాచకులము. అగ్నిహోత్రము వంటిది. ప్రాణముం బరిత్యజించియు - మానముం గాపాడుకొన వలసి యున్నది. లోకము పాపపూరితము. లోకులు నీటిలో నిప్పును బుట్టింతురు. అది యుంగాక - ఉత్తమసంబంధము సమకూడినది. ఈమె "నా జన్మాంతమవివాహితనై యుందు" ననుచున్నది. ఇప్పుడు చిత్తూరు రాణా కేమని ప్రత్యుత్తర మంపువాండను? (ఆలోచన మభినయించుచున్నాడు)

మీరా :—నాథా! మీ రిట్లు వ్యాకులమంద నేల? లోనికి దయచేయుండు. తరువాత కర్తవ్య మాలోచింపవచ్చును.

జయ :—మంచిది అటులొనరింతును,

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

మూండవరంగము—విఠోభాదేవుని మందిరము

(ప్రవేశము-పూజాద్రవ్యములతో మీరాబాయి)

మీరా :—(అనుబంధము 5)

(విగ్రహమునకుం జందనాదులర్పించుచు) రంగా! శుభాంగా! పాపభంగా!

గీ॥ ప్రవిమలంబైన నీమూర్తి ♦ ప్రతిమయందు
గోచరముగాంగ మదిలోన ♦ గుతుక మొదవె-

కోటి బ్రహ్మాండములు గూడఁ ♦ గుక్షినున్న
ఘనుఁడ! పంక్తి స్తరూపాన. ♦ గ్రాలినావె?

ఓ నందనందనా! భక్తమందారా! అచంచలభక్తితో ననవరతము నిన్నే స్మరించుచుందునుగదా! నీమందస్మిత సుందర వదనారవిందమును గన్నులారఁ జూడఁ గోరుదునుగదా! ఉల్లము పల్లవింపఁ ద్వదీయ పదపంకజములఁ గొలుతుఁగదా! నాకేల సాక్షాత్కరింపవు? స్వామీ! దీనబంధూ! కృపాసింధూ! నేను మాత్రము పవిత్రహృదయనుగానా? నాకుమాత్రము భక్తి లేదా? నిన్నుఁజూచి సంతోషించు నదృష్టమును నేను మాత్రము నోచుకొనలేదా? రంగా! పాండురంగా! ఆలసింపకుము. నన్ను-రమ్ము దర్శన మొసంగుము. నాఁడు సభలో దుష్టకార్యారంభుఁడగు దుశ్శాసనుఁడు కోకలు విప్పుచుండ-ద్రౌపదిపయిం జల్కిన నీపయోరసము - ఉక్కుకంబమునం దుద్భవించి, ప్రహ్లాదు బ్రోచినపుడు వ్యక్తపఱచిన నీ వాత్సల్యము - దూర్వాసుని గర్వము సర్వము సర్వ కుసేపి యంబరీషుని యెడఁ జూపిన నీయాదరణము- మకరినింబరిమూర్చి కరి రాజుంగాచుటలోఁ గనఁబఱచిన నీకరుణ—తండ్రీ! నాయెడల మాత్రమేల ప్రకటింపవు? వారు కన్నులారఁ గాంచిన నీదివ్యమంగళ స్వరూపమును నేను మాత్రము చూడరాదా? నీకొఱకై శ్రమపడి సుగంధద్రవ్యములెన్నో తెచ్చితిని. నామోలి సాక్షాత్కరించి వీనిని స్వీకరింపుము. నన్నుఁదరింపఁ జేయుము...... శ్రీహరీ! నిర్వ్యాజకృపాలహరీ! మాటలాడవేమి? మాఱుపలుకవేమి? నాపైఁ గోపమా? లేక నిరాదరణమా?......
కాదు-కాదు నీవే నా సర్వస్వమని నమ్ముకొనియున్న నాపై నీకు నిరాదరణముండదు. (సవిత్కారముగ) నిరాదరణమే కాకున్న నాకు దర్శన మొసంగవేల? నాకుబదులు చెప్పవేల? నేనర్పించు చందనాదులం గైకొనవేల? పండరినాథా! కార్యాంతర నిమగ్నుండవై నామొఱను

లెక్క చేయకున్నావా? లేక, పదియాఱువేల గోపాంగనల కేళికా నాయకుఁడవుగదా! వారిలో నేపుణ్యాత్మురాలైన నిన్నుఁ దనబిగియ కౌఁగిటఁబట్టి యెందుఁబోవలదని బంధించినదా?......... ఆఁ ఏమి నా వెఱ్ఱి! ఏమి నా బుద్ధిహీనత! నిశ్చలభక్తి పాశబంధితుండవగు నీవు—అన్యపాశములకుఁ జిక్కువడుదువా? చిక్కనడవు... అయిన నాయాహ్వానము నంగీకరింపవేల? (కొంచెమాఁగి) ఆహా! అదియా సంగతి! తెలిసినది—రంగా! తెలిసినది. నేనుగొని తెచ్చిన పూజా ద్రవ్యములు చాలవని యలిగి రాకయున్నావు. స్వామీ! ఇప్పుడే పోయి నీకు సంతృప్తియగునట్లు వలసినన్ని సుగంధ ద్రవ్యములు-పూల దండలు - ఫలహారములు గొని తెచ్చెదను. అప్పు డెవ్వరి కోసరము వత్తువు? ఇంకే వంక పెట్టెదవు? ఏరీతిని దప్పించుకొందువు? పోయె దను-అచిర కాలములోనే, వానిని దెచ్చి నీ ముందుంచెదను-సాక్షాత్క రింపఁ గోరెదను. నీపవిత్ర సందర్శనలాభముంబొంది—సఫలమనో రథనై తరించెదను. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము—కామిశెట్టి—సుందరమ్మ)

కామి:—చూసినావా? అమ్మోరినాగ తల ఇరగపోసికోని తక్కిడిసిచ్చినాగ గుండ్రంగా మొగమ్మీద పట్టెడుకుంకం బొట్టెట్టు కోని యిప్పుడే యెల్తుంది—రాసోరిబొట్టి. ఈ మందిరం, రాజుతో సెప్పి ఆమె కట్టించిందే! అదుగో అతగాడే కామానాను రంఛోడు దేముడు—మొక్కుదాం—రా.

సుంద:—ఏమని మొక్కుదాం?

కామి :— సుందరం! నే నేటి మొక్కుతానో, నీకు సెప్ప మన్నావా?

సుంద :—చెప్పు—చెప్పు

కామి :— "సామీ! మా రాజా! మా సుందరం నాకు మూడో పెళ్లి పెళ్ళాం—నేను ముసలోణ్ణి—అది పడుసుది—నల్లగా జీడి పిక్కలాగ—మాల కాకిలాగ—మసిబొగ్గులాగ వున్నా దానివొళ్ళు నిగనిగలాడేటట్టు సెయ్యి—పాత బెల్లంలాగ— మడతొక్కిన సింతపండునాగ దాని తలమీదెంటుక లట్టకట్టినా, కొబ్బిరినూనిమ్మని నా పాణాలులాగ కండా వుండేనాగ సెయ్యి—నాకు పగలు శక్తి లేకపోయినా—రాత్తిరికాడ బలం బాగాయియ్యి—నా వొళ్ళు కంపుకొట్టినా—నా పెళ్ళాని కదిమంచి గంధంనాగ—వాకతికరువ్వారంనాగ — జాజిమొగ్గనాగ గుమ్మనిపించేటట్టు వరమియ్యి—ఇతర సావుకార్లు సచ్చినా—యీ కామిసెట్టిమాత్రం—పిల్లలతోటి—పాపలతోటి—ధనంతోటి—దాన్నంతోటి — మడులతోటి—మాన్యాలతోటి సుక్కల్లో సందురుడులాగ అభివృద్ధిగాందేటట్టు సెయ్యి—నీవు గనుక నా కొక్కపాళి యిన్నివరాలిచ్చేసినావంటె—అమ్మగా మిగిలితే చెక్కమీదరాలే బెల్లంపొడంతా నీదే! నీ మనసు నయివేద్దిగానికి లోటుండదు.

సుంద :—దరిద్రుడా! దేముడికాడికొచ్చికూడా యెదవకోరికలే—మొగుడువయితే అయినావుగాని సుఖం మండపెట్టాలని వుంటాది. బత్తి దయసెయ్యమని అడుక్కోకూడదూ?

కామి :— యెర్రిమొగమ! బత్తి బత్తంటావు? ఎందుకే? దానివల్ల అన్నంవొత్తాదా? బట్టొత్తాదా? రాసోరిబొట్టి—(ఇటు నటుఁ జూచి) యెవ్వరు నేరుగందా! కత్తిమీది సాము—రాసోరుబొట్టి మీరా

బాయమ్మ మొగుడొద్దు—పెళ్ళొద్దు—అంటోంది ? ఈ మందిరం కట్టించి రాతిరికాడ యిందులో తొంగుంటోంది—ఎంచేత ? ని కేటి తెలుసు?

సుంద :—బగవంతుడుమీాది బత్తి చేత !

కామి :—యెర్రిమొగమ ! యెర్రిమొగమ ! అదికాదు. అసలు సంగతి—మొగుడయితే, సచ్చినంత కాలం వొక్కడితోటే దేవులాడాలి బత్తిఅని వొంకెడితే యిట్ట మొచ్చిన మొగుణ్ణి రాతురు లిక్కడికి రప్పించుకోవచ్చును—బోగం అనబగించొచ్చును. అని తెలిసిందా ?

(అంత నాకస్మికముగాఁ దెరలో)

చ॥ "ఎవఁడవురోరి ! మూర్ఖ ! పృథివీ ♦ ఏశునిపుత్రికఁ బూతగాత్రినిన్ ప్రవిమల భక్తియుక్త నన ♦ వద్యచరిత్రను—లోకమెల్ల సంస్తవ మొనరించుచుండఁగను ♦ దమ్మున నీ గతిఁబల్లదంబులం దవిలి, వచించుచుంటి వసి ♦ ధారను నీ శిలఁ దెళ్ళ నేసెదన్."

కామి :—(ఆలకించి భయముతో మెల్లఁగ) ఓ లచ్మో ! ఇంకేటిసేతు నింకేటిసేతును ? రాయే—కొంపమునిఁగిపోనాది. నా మాట లెవ్వడో యిన్నాడు—రాయే.

సుంద :— నోటివట్టం కూడదని నేను సెప్పితే యింటావా ? గుడీ నూడొద్దు—మందిరం నూడొద్దంటే తీసుకొచ్చావు—మొదటి పిల్లీ—తరువాత బోడిబాపనమ్మా ఎదురయినారు.

కామి :—(గడగడవడఁకుచు) రాయే. రాయే. బతికిబయట వడితే అంతేచాలు. (అని భార్యను తీసికొని పఱుగెత్తును.)

(అంత "నెవఁడవురోరి మూర్ఖ" యను పద్యముం జదువుచుఁ గత్తిం జేతఁబట్టుకొని మదనసింగు ప్రవేశము.)

మదన :—ఓరోరి ! గర్వాంధకారచిత్తా ! అధమాధమా ! ఏమిరా ! పేలుచుంటివి ? మహారాజపుత్రికయగు మీరాబాయినే దుర్భాషలాడుచున్నావుగా ? ఎంతసాహస మెంతసాహసము ! (నలు వంకలఁ జూచి) అన్నన్నా ! ఎంతప్రమాదము వాటిల్లినది. కర్ణశూల ములగు నా కఠోరవాక్యములాడిన మూఢాత్ముఁ డెవ్వఁడో యింత లోనే—తప్పించుకొనిపోయినాఁడు ! ఇపుడేదిగతి ? .... అయ్యయ్యో ! ఎంతదారుణమునకు సైకొనెను ! సుక్షత్రియవంశమునందు ద్భవించి, మార్వారు దేశాధీశుఁడగు జయమల్లు నంతటివానికనుంగు బిడ్డయై—బాల్యముననే సకలశాస్త్రముల నభ్యసించి—భగవన్నామ స్మరణమునకై - అన్యచింతలు లేకపరమభక్తురాలై, యోషిజ్జనదీపికయై హిందూసుందరీమణులలోఁ దలమానికమైయున్న మీరాబాయికిట్టి యపవాదా ? అగ్నికణములను జెదపురుగులు దరియుటా ? బంగారు వెలవెలఁ బోవుటా ? అభ్రగంగలోఁ బంకిలమా ? అమృత భాండములో దుర్వాసనా ? హా ! ఎట్టి విషాదకరమగు విషయము ! పరమభక్తురాలికిఁ బ్రణతులుపోయి—పరుషములా ! ప్రతిభాన్వితయగు కాంతారత్నమునకుఁ బ్రసూనములుమాని. దుర్భాషలా ? (కోపముతో) ఛీ! ఛీ! ఏలనా శౌర్యము ? ఏలనాధిపత్యము ? కాల్పనా ? రంఛోడదేవుని మందిరమునకువచ్చి-గర్వాంధుఁడై యుక్తాయుక్త విచక్షణజ్ఞానశూన్యుఁడై భక్తురాలినట్లు దూషించిన దుర్మార్గుల శిక్షింపలేక పోయితినిగదా !.........హరహరా ! ఆమెకుఁ దుచ్ఛమగు కామేచ్ఛయే యున్నఁ బెండిలిసేసికొనదా ? పెండిలిసేసికొన్న, భర్త తన స్వేచ్ఛావిహారమునకు నిరోధముం గల్పించునని మానివేసినదఁట! అబ్బా—దుర్భరము ! ఈకఠినవార్త రాజేంద్రుఁ డెఱింగిన నేమి కీడు మూఁడునో ! (సాలోచనముగ) కీడునకేమున్నది ? నామరూపములు లేని దుష్టుఁడెవ్వఁడో యేమో పేలినాఁడని—అవియెల్లవిశ్వసించునా ?

విశ్వసింపఁడు. మీఁదు మిక్కిలి యానుర్మార్గునట్లయిన నేను గుఱుతు పట్టిన, వానికిఁ దప్పక తగిన శిక్షగాఁగలదు. కనుక నేఁబోయి మహారాజునకీ వృత్తాంతము తెలియఁజేసెదను (ప్రక్కకుఁదిరిగి) కంచుకీ! మహారాజుగారిప్పుడెక్కడనున్నారు? (వినుటనభినయించి) ఆఁ! ఏమనుచుంటివి? " చిత్తూరనుండి లేఖంగొని తెచ్చిన వానితో సభా భవనమున ముచ్చటించుచున్నార "నియా? మంచిది. వారినక్కడ సందర్శింతును. (నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును

ప్రథమాంకము—సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

మీ రా బా యి

ద్వితీయాంకము.

మొదటి రంగము—సభాభవనము.

(ప్రవేశము—జయమల్లుఁడు)

జయ :—(తనలో) చిత్తూరు రాణాయగు కుంభునకుఁ ద్వరలోనే తన వాంఛిత మీడేరఁగలదని లేఖవ్రాసి పంపితిని— ఈలోపున నెట్లయినఁ గొమరితను బెండిలి కంగీకరింపఁజేయవలయును—ఈమె నాతఁడు గాఢముగఁ బ్రేమించియుండవచ్చును. లేఖంగొని తెచ్చిన వానిమాటలనుబట్టి చూడఁగా—రాణా మీరాబాయియొక్క యద్వితీయసౌందర్యమునుగుఱించి కర్ణాకర్ణికగా వినియుండెనని తెలియుచున్నది......... ... మదనసింగు వచ్చుచున్నాఁడు. పురములోని విశేషము లెఱుంగవలయును.

(ప్రవేశము—మదనసింగు)

మదన :—జయము జయము మహారాజుగారికి.

జయ :—మదనసింగూ! రమ్ము—నేఁడు పురములోని వార్తలం దెలిసికొనుటకుఁ బోయితివా ?

మదన :—మహాప్రభూ! నేఁడు మన నగరులోనున్న విఠోబా దేవు నాలయములో నొక దుస్సహమగు వార్తను వినియుంటిని. అది మొదలు నా హృదయము కుమిలిపోవుచున్నది.

జయ :—(ఆత్రముతో) ఏమి ? ఆ వార్త ! ఎవరినిగుఱించి ?

మదన :—దేవా ! విషయ మటుపిమ్మటఁ దెలిసికొనవచ్చును, ముందా దుష్టుని గుఱుతించి, తగినట్లు శిక్షించుటకు నాకనుజ్ఞయిండు.

జయ :—(సవ్యంగ్యము) బాగు బాగు ! ఆ వార్త యేదియో—అది సత్యమో—అసత్యమో — ఎవరినిగూర్చినదో — ఎందులకుఁ బుట్టినదో— ఎవరు దానికిఁ గర్తలో—ఏమియుఁ దెలుపుటకుముందే యపరాధిని దండింపఁగోరుచున్నావా ? అది సమంజసమా ? నేరస్థుని దెలిసికొనకుండ నేరమెఱుంగకుండ నీకనుజ్ఞయిచ్చుటెట్లు ?

మదన :—దేవా ! ఆ వార్త కేవలమసత్యము. మీరద్దాని నాలింపలేని మహోగ్రులయ్యెదరు నేరస్థునిగురుతించి పట్టుకొనలేదని నా శిరమును సైతము ఖండింపఁగడంగుదురు.

జయ :—మదనసింగూ ! ఇంతగాఁ భయపడనవసరము లేదు దుర్భరమనసత్యమునగు నా వార్తయెట్టిదో ముందు నాకెఱిగింపుము.

మదన :—మహారాజా ! పరమభక్తురాలగు మీరాబాయి—

జయ :—(అర్థోక్తిలో నే యాతురతతో) ఆ, చెప్పుము-ఆలసింపకుము-పరమభక్తురాలగు మీరాబాయి—

మదన :—దుశ్శీలయనియు, దురభిప్రాయముతో నా జన్మాంత సువివాహితమైయుండుటకుఁ గోరుచున్నదనియు, శంభోడదేవుని జూడ వచ్చిన దుష్టుఁ డెవ్వఁడో ప్రసంగవశమునఁ బ్రేలినాఁడు.

జయ :—(చెవులు మూసికొని) శ్రీహరీ !

మదన :— ప్రభూ ! కంఠస్వరమును బట్టిచూడఁగా నాతఁ డెవ్వఁడో వైశ్యాధముఁడనుట నిక్కువము. కావలివాండ్ర నడిగి నేనా దుష్టుని దెలిసికొని, మదీయ కరవాలంబుచే, వాని మాంసమును గృధ్రముల కాహారమగునట్లు వైచెదను.

జయ :—(నిమీలితనేత్రుండై నిట్టూర్పు బుచ్చి) హరహరా!

మదన :—(తనలో) ఈ వార్త యిమ్మహాత్మునకుఁ గర్ణవిభీషణమైనది. (ప్రకా) ఏలిక యింకను శాంతించెద రేల ?

జయ :—మదనసింగూ! నీవు మాఱుమాటాడక పోయి, యంతఃపురమునందలి చెలికత్తెతో, దేవిని నేఁ జూడఁగోరుచున్నానని యామెకుఁ దెలుపుమని చెప్పుము.

మదన :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

జయ :—(నేలఁ గూలఁబడి) హా మీరా! మీరా! దుర్భరము దారుణము! నే నికఁ బ్రాణములతో నుండఁజాలను-విశ్వవిఖ్యాతమహామార్వారుదేశమున కధిపతినై-సుప్రసిద్ధ రాఠోరువంశసంజాతుండనై-దిగంతవ్యాప్తకీర్తికవితుండనై-యున్న నా కిట్టి యపవాదా? హృదయకుఠారము-కర్ణకఠోరము నగు నీ వార్త-అబ్బా!-అయ్యో!-శరీరమును గంపింపఁ జేయుచున్నది.

సీ॥ కఱకుఁ గత్తినిబూని ♦ కండకండలుగాఁగ
మాంసమ్ముఁ జెండాడ ♦ బాధయనను
భగ్గుభగ్గునమండు ♦ మంటలోపలఁద్రోసి
తనువు ప్రేల్చిన మదిఁ ♦ గినియఁబోను
శత్రుచాపవిముక్త ♦ సాయకంబులుడాసి
క్షతగాత్రునిగఁజేయ ♦ సైపగలను
సలసల మఱగెడు ♦ సలిలభాండమునందు
ముంచి నన్నుడికింప ♦ మునుఁగ నెపుడు
గీ॥ అకటకట! సర్వగీర్వాణ ♦ మకుట ఘటిత
మణిగణాలంకృత విమల ♦ పాదపద్మ

పాలితంబగు స్వర్గసం ♦ ప్రాప్తి నిచ్చు
యశముఁ జెఱుపఁగ దుఃఖంబు ♦ నందుచుంటి.

ఇఁక నాకు గత్యంతరమేమి? ప్రాణమున్నంతవఱకే పగతురు పైఁబడి పీడింతురు-భూతము లావేశించి బాధించును. రోగములు జవసత్త్వములఁ దూలించి కాటియఁ బెట్టును-కాని దుర్యశఃపిశాచ మట్లు కాదు. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము వ్యాపించి యాచంద్రతారార్కము తన కెరయయిన మందభాగ్యుని నొంచుచుండును......హా! మీరా! మందభాగ్యుండనగు నాకు, నీ వేల జన్మించితివి? అభ్రగంగాజలంబు వలెఁ బ్రఖ్యాతమై-ఐరావతమువలె సమున్నతమై-శారదపూర్ణిమాచంద్రికవలె ధవళమై-దిక్కుల నలముకొనిన నా యశస్సునకు నీవు కళంక మాపాదించితివి. అక్కటా! పుట్టినది గౌరవమాశించు రాచకులము-పట్టినది వీరోచితమగు ఖడ్గము-మెట్టినది పవిత్రంబగు భరతఖండము! అయిననేమి? జనాపవాదమున కీ రీతిని గుఱియయితిని. ఇపుడు నాకు కర్తవ్యమేమి? అట్లు కొమరిత శీలమును శంకించిన దుష్టునిబట్టి దండింతునా?......అది యేటిధర్మము? ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించి పాలించినవాఁడే రాజు-తన్నుఁ బొగడిన సంతసించి-తెగడిన శిక్షింపఁ దలకొనుట నరపతి కనుచితము. పూర్వము రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుఁ డేమిచేసినాఁడు? పతివ్రతాశిరోమణిని దుర్భరజనాపవాదకు జడిసి-భయంకరాటవిని విడువఁబంపలేదా? ఆగ్రహించి తన భార్యం దూలనాడినవాని తలను దెగవేయఁ బూనినాఁడా? లేదు-కాఁబట్టి దుర్భాషలాడిరనితలంచి-ప్రజలను హింసించుట యపఖ్యాతికి హేతువు! నిజమునకు వారిదోసమేమున్నది? యుక్తవయస్కయయ్యు వివాహ మొనరించుకొనకుండుట నా కొమరితయొక్క-కాదు-కాదు-ఆ మీరాయొక్క లోపముగాదా? శుద్ధాంతఃపురములలో నెండకన్నెఱుంగక, మనవలసిన యువతి-సామాన్యస్త్రీచందమున స్వేచ్ఛావిహార

ములుసేయుట దోషముగాదా? లోకులంటిరని వారిం దెగడనేల?
(కొంచెమాగి) ఆఁ, ఏమి? మీరా-నా ముద్దులబిడ్డ-పరమభక్తురాలు-
వీ రనుకొనునంతటి దుశ్శీలయా? అంతటి దుష్కార్యారంభయా?
కాదు-కాదు - ముమ్మాటికిఁగాదు. నే నా మాటను నమ్మఁజాలను.
(కత్తిచూసి) మహారాజపుత్త్రియని తలంపక- మంచిచెడ్డ లాలోచింపక,
యిట్టి యపవాదులాడిన యా దుర్మార్గుని యమపురికిప్పుడే పంపెదఁ
గాక! (కొంచెమాగి) అయ్యో! నే నెంత తెలివిమాలినవాఁడను-ఎట్టి
బుద్ధిహీనుఁడను-తనకుఁదోచిన యభిప్రాయమును లేక, తా నెరిఁగినవిష
యమును స్పష్టమొనరించినంతమాత్రమున నాగ్రహించి-వానింజంపఁ
గత్తి దూయనేల? ఈ కత్తితో నా కుత్తుకనయినఁ గోసికొందును-
లేకున్న నపయశం బుడుగుటకై యామె కుత్తుకనయినఁ దరిగెదను-
(దుఃఖించుచు) హా! ఏమంటివి? నా మీరా కుత్తుకను దఱిగెద
ననియా? అకటా! నే నెంతదుర్మార్గుఁడను! ఎట్టికఠినాత్ముఁడను?-
ఎవ్వఁడో యనామకుఁడు-తెలిసో - తెలియకో-ఏమో ప్రేలినాఁడని-
లేక లేక పుట్టినకూఁతును - చక్కదనాల బొమ్మను - గుణాలకుప్పను -
ముద్దులమూటను - మంచిచెడ్డలుడిగి, కటికవాడనై సంహరింపఁబూని
తినా? హా! పుత్త్రీ! నీ స్వభావమెఱంగియుండియు, నీ యెడల నిట్టి
యపచార మొనరించుటా? (కొంచెమాగి) ఇపుడు నాకుఁ గర్తవ్య
మేమి? (భగవంతు నుద్దేశించి) హా! దైవమా! ఎట్టి విషమావస్థను
గల్పించితివయ్యా! ఇటుఁజూచిన కూతురా? అటుఁజూచిన దుర్యశము
నకు మనమున భయమా? ఒకమూలఁ గన్నకడుపా? వేఱొకవంకఁ
బ్రాణాధికంబగు మానమా? ఇపు డిందులో నేది నాకు వాంఛనీ
యము? (సాలోచనముగ) పుత్రికయే వాంఛనీయము - ఆమెను
బ్రేమించి - ఆఁ, కాదు - కాదు - నేను పొరఁబడుచున్నాను. మాన
మే నాకు వాంఛనీయము. అయినఁ గూఁతు నేమిసేయుదును?- (ఆలో

చించి) విషమిచ్చి చంపి యపవాదమును బాపుకొందును. హా! ఎంత దారుణము! తాను పెంచిన వృక్షమును దానే ఖండించుటా? తండ్రి నయిన నే నిట్టి కార్యము నాచరింపగలనా? ఆచరింపకున్న దుర్యశము తప్పదుగదా! (ఆలోచించి) వలదు - వలదు - దుర్యశముమాత్రము వలదు - కొమరితనుమాత్రమేకాదు - నా సర్వరాజ్యమునైనఁ గోల్పోయెదను - నా ప్రాణములనయినఁ త్యజింతును. కాని దుర్యశమును భరింపలేను ఓ జనాపవాదమా! ఏకికిదే జోహారు! నీకు భయపడి, యేకైకపుత్రికను బలిగా నర్పింతును - స్వీకరింపుము - అంతటితో దృప్తిఁబొంది నన్ననుగ్రహింపుము - నేటివరకు దుర్యశంబెట్టిదో యెఱుఁగను - ఇకమీఁదనూత మదియేల? (కూఁతు నుద్దేశించి) మీరా! మీరా! నీవు నిష్కళంకహృదయవనియే నా యభిప్రాయము - కాని, నే నేమి సేయఁగలను? ప్రజలు నిన్ను శంకించుచున్నారు. నీకుఁగలిగిన యపవాదము నీతోడనే యంతమగావలయును. కనుక విష మొసఁగి నిన్ను ....అక్కటా!...... మోహమా! పొమ్ము - నీకు నా హృదయమునఁదావు లేదు. అయ్యది పాషాణసదృశము. వాత్సల్యమా! అరుగుము. ఆలసింపవలదు. నీవు నా యాదృతి నికఁ బడయఁజాలవు. ఓ ప్రజలారా! రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుని - ఆదర్శపురుషునిగఁ జేకొని - మీరు దుశ్శీల - జా-రి-ణి-యని భావించుచున్న నా కొ-మ-రి-కాదు-మీరాబాయిని విషమిచ్చి చంపి తీరెదను. నమ్ముఁడు - నా మాట నమ్ముఁడు. (అని మిన్నకుండును.)

(అంత విచారగ్రస్తయై వీరాబాయి ప్రవేశము.)

వీరా:—(స్వగ) అక్కటా! ఎట్టి దుర్భరవార్త కల్పింపఁబడినది. ఇది విన్నదిమొదలు నాథుని మనస్సెట్లున్నదో! నాతో ముచ్చ

టింపఁదలంచి కాంబోలు వెంటనే రావలసినదని నా కాజ్ఞాపించిరి......
ప్రాణేశ్వరు డదే మొదలునరకిన తరువువలె నేలఁ గూలఁబడియుం
డెను. ముఖలక్షణములం బట్టిచూడఁగా వ్యాకులమనస్కుఁడై యున్నట్లు
తోఁచుచున్నది. (భర్తను సమీపించి) దేవా! ఏల దీ.........

జయ :—(మోమెత్తి చూచి) వచ్చితివా? (కొంచెమాగి)
నీ వీ విషయ మెఱుంగవు కాంబోలు!

మీరా :—(కన్నిరుఁగార్చుచు) నాథా! మీరు నన్నింత తొంద
రగాఁ బిలుచుటకుఁ గారణమేమని మదనసింగునికడకుఁ జెలికత్తెను
బంపితిని ఆతఁ డామెకు సర్వముచెప్పఁగానే నాలకించితిని.........
అక్కటా! ఎట్టిదుర్భరజనాపవాదము వాటిల్లినది? నిర్మలయశస్సునకు
గళంక మాపాదిల్లినదే! ఆసేతుహిమాచల మీ వార్త వ్యాపించుటే
కాక—ఆ చంద్రార్కము నిలిచియుండునుగదా!

జయ :—

గీ॥ అమృతకిరణముల్ ప్రసరించు ♦ నట్టిరాజు
ప్రజలచేఁ గళంకితుఁడనఁ ♦ బడెనుఁగాక!
కాని—మా గ్వాసు దేశంబు ♦ ఖ్యాతి నేలు
రాజుతాఁ గళంకితుఁడౌనె? ♦ రాజవదన!

మీరా :—నాథా! రాథోరువంశజుండైన జయమల్లునకుఁ బట్ట
మహిషియగు మీరాబాయికిని జనించిన కొమరిత దుశ్శీలయని ప్రజః
తరతరములవరకుఁ జెప్పుకొనుచుందురుగదా! మీరాబాయి యుక్త
వయస్సున వివాహముం గావించుకొని యంతఃపురంబు వీడకుండిన,
మనకిట్టి యుపవాదమువచ్చునా?

జయ :—ప్రాణేశ్వరీ! లోకములో దుర్యశమునకు గుఱియగు
టకంటెను. ప్రాణముపోయినఁ బోవుఁగాక! మానము రక్షితముగావ

లయును. ఈ నా నుడివిను. మీరాతో బుట్టిన యపకీర్తి మీరాతోనే యంతరింపవలయును.

మీరా :—నాధా! మీ మాట నాకు బోధపడుట లేదు.

జయ :—బోధపడుట కేమున్నది? దుర్యశ మంటువ్యాధివంటి దికదా! దానికిదగిన నివారణోపాయ మాలోచింపవలదా?

గీ॥ వ్రణముపుట్టిన వ్రేలిని ♦ త్వరితగతిని
శస్త్రసాహాయ్యమునుబొంది ♦ సాహసించి:
చెండకున్నచో, మేన్నెల్ల ♦ జెడునుగాదె!
వ్రేలిఁ గోల్పోవ లేక, మేఁ ♦ విడువఁదగునె?

మీరా :—(దుఃఖించుచు) అక్కటా! నాధా! మీ కింత సాహసమా? ఇంత నిర్దయయా? కన్నకూఁతుపై నింత కాఠిన్యమా? అయ్యయ్యో! ఎంతమాట! లేక లేక పుట్టిన కూఁతురు - మీరాదు మిక్కిలి సుగుణవతి - ఆమెయెడల నిట్టి యపచారమా?

జయ :—దేవీ! ఈ లీల బేలవై యేల దుఃఖింతువు? నీకుఁగల వాత్సల్యము నాకుఁ గలదు - కాని - మనము సుక్షత్రియకులజులము కీర్తియే మనకుఁ బ్రాణాధికము - ప్రాణమునకు భంగము కలుగ వచ్చును - కీర్తికి భంగము రాఁగూడదు - ఏమందువా? ప్రాణము బుద్బుదము - క్షణికము - పంకిలము - కీర్తిసుస్థిరము - విమలము - నశ్వరము భరతమాత కీర్తికాములనే వాంఛించినది - సుప్రసిద్ధులనే ప్రసవించినది - మనమా పవిత్రగర్భమునఁబుట్టి, దుర్యశము గడించి యామె పేరుప్రతిష్ఠలకుఁ గళంకమాపాదింపఁగూడదు.

సీ॥ సత్యసంధుని హరి ♦ శ్చంద్ర భూపాలుని
అడ్డాల నిడుకొన్న ♦ యతివమిన్న!

లలిత మనస్కుఁడై ♦ నలమహీజానిని
బాలిచ్చి పెంచిన ♦ పరమసాధ్వీ!
సార్థకనామున ♦ జాతశత్రునిఁ జోల
పాటలం దనిపిన ♦ మహితచరిత!
కర్ణాదిదాతల ♦ గర్భమందున మోసి
కీర్తిగాంచిన గొప్ప ♦ గేస్తురాలు!

గీ॥ పూతభారతమాతనా ♦ మూలముననె,
యుగయుగంబులనుండియు ♦ నార్జితంబు
సేసి, బొక్కసంబున దాచు ♦ స్థిరయశస్సు
కటకటా! నేఁడు బుగ్గిలోఁ ♦ గలపఁగలదె?

గీ॥ ప్రాణమా? పోవు - మృత్యువు ♦ వాతఁబడును,
బ్రహ్మకల్పాంతమెన్నండు ♦ బ్రతుక లేఁడు—
మానమా? నిల్చు నీ భూత ♦ పంచకంబు
భాస్కరాదులు నున్నంత ♦ వరకు జగతి!

వీరా :—(దుఃఖముతో) నాథా! మీ నిశ్చితాభిప్రాయమేది?

జయ :—(కఠినముగ) విషమిచ్చి మీరాను జంపుటయే నా నిశ్చితము - (తల వ్రాల్చును.)

వీరా :—హా! మీరా! (మూర్ఛిల్లును)

జయ :—ప్రేమసాగరము నీదుట కష్టమే!

వీరా :—(లేచి) నాథా! నాథా! ఎట్టిసాహసమున కొడిగట్టితిరి?

సీ॥ పరిహాసమున కేని ♦ బరుషంబులాడక
మృదువుగ భాషించు ♦ సదయహృదయ!

ఆటలయందైన ♦ నన్నుమాటనుదాటి
యెఱుఁగక చరియించు ♦ నిర్ధచరిత !
పేదసాదలఁగన్నఁ ♦ బ్రేమతో లాలించి
పాలించుచుండెడు ♦ పరమసుగుణ !
ముప్పొద్దులందునఁ ♦ బురుషోత్తముని దన
మానసంబున నెంచు ♦ భక్తురాలు !

గీ॥ కటకటా ! యట్టి మీరాను ♦ గరుణమాలి
చంపఁదలఁతురే ? విషమిచ్చి ♦ జనకులయ్యుఁ—
గంచె యే చేను మేసినఁ ♦ గలదెదిక్కు ?
తల్లియే పిల్లలం దిన ♦ ధర్మమగునె ?

జయ :—(స్వగ) ఇక నే నిక్కడఁ జాలసేపున్న యెడల సీమె నా మనస్సునుగూడ మార్చివేయఁగలదు - ఏను త్వరితముగఁబోయి చెలికత్తెద్వారా మీరాబాయికీ వార్తందెలిపి యామెను రప్పించి— విషమును సిద్ధముఁజేయవలసియున్నది. పోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :— (దుఃఖించుచు) హా నాథా ! నాథా ! వెళ్ళుచున్నారా ! నా ప్రార్థన మాలకింపరా ? నాకుఁ గడుపుచిచ్చు తప్పదా? హా మీరా ! మీరా ! (మూర్ఛిల్లును.)

(తెర పడును)

రెండవ రంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—మీరాబాయి పాండురంగ విగ్రహముతో)

మీరా :— (స్వగ) ఆహా! తండ్రిగారి యశశ్చంద్రికకు నా మూలమునఁ గళంకమా? నే నెంతటి మందభాగ్యను! అమ్మహాత్ముఁడు త్వరలోనే, విషముం గొనితెచ్చి నా కొసంగునని చెలికత్తె చెప్పి పోయినది. (విగ్రహమును ముద్దిడుకొని) తండ్రీ! రంగా! నేటికి దీనురాలిపై దయగలిగినదా? పుట్టినదాని నేటివరకు నెల్లవేళల యందు విధవిరామములు లేక, త్వదీయ పాదారవింద సాన్నిధ్యము నభిలషించుచుండఁగా - ఈ నాటి కద్దాని ననుగ్రహింపనుంటివా? తండ్రీ! నీవు నన్ను నీ సన్నిధికిం బిలిపించుకొనుట నాకుఁ బరమానంద సంధాయకమే! నీ సాన్నిధ్యప్రాప్తికంటె వాంఛనీయమగు ప్రాపు నాకు వేఱొండు లేదు, కాని - భక్తురాలనగు నాకీ జనాపవాద మేమి? (తండ్రి నుద్దేశించి) జనకా! నీ ప్రయత్నము ప్రశంసనీయము! కుక్క ముట్టిన కుండను బ్రద్దలుచేయువలయును - కళంకితమయిన తనువును గాటిలోఁ గలుపవలయును - జనాపవాద భయంకరపిశాచిమున కెర యగు నన్ను విషమూలమున నంతమొందింపఁదలఁచితివి. నీ సాహసము కొనియాడఁదగినది. (ప్రక్కకుఁజూచి) పదములచప్పుడు వినఁబడు చున్నది. ఎవరువారు? (ముందునకు నడచిచూచి) తండ్రియే విష మును గొనితెచ్చుచున్నాఁడు. (సంతోషముతో) ఆహా! నేఁడుగదా నాకు విముక్తి! నేఁడుగదా నా కానందము!

(అంత విషపాత్రతో జయమల్లుఁడు ప్రవేశము)

జయ :—పాత్రను బట్టుకొని కన్నీరుగార్చుచు నిన్నకుండును.)

మీరా :—తండ్రీ! ఏల కన్నీరు గార్చెదవు? భవదీయశుభ్ర యశస్సు దిగంతములు వ్యాపించినది. అయ్యది కళంకితముగాకుండ

నా విషపాత్రము నిటుఁదెమ్ము. నేను మనసారఁ గ్రోలి, నిత్యానందమం దెదను. (విషపాత్రను బుచ్చుకొనును.)

"హా పుత్రీ! మీరా! మీరా!" (అని తెరలో రోదనము)

మీరా :—(వినుట నభినయించి) పాపము! తల్లి తన ప్రేమ వాహిని వరికట్టఁజాలకున్నది.

(అంత వీరాబాయి దుఃఖించుచుఁ బ్రవేశము.)

వీరా :—(కొమరితను గౌఁగిలించుకొని) హా! పుత్రీ! మీరా! మీరా!

మీరా :—అమ్మా! ఏల దుఃఖింతువు? మరణ మెప్పటికి యైననున్న దే! ముసలితనము పైఁబడినపిమ్మట - భగవంతుని స్మరించుటకయిన శక్తిలేక చచ్చుటకంటె నీ తరుణమున మరణమందుట యుక్తము గదా! నీవు శోకం బుడుగుము - నా యంతిమ ప్రార్థన మాలకింపుము,

సీ. మార్వారు ప్రజలే మా ♦ మకపుత్రి దుర్భాష
లాడిరంచును నొవ్వ ♦ వాడకమ్మ
జనవాక్యమునకయి ♦ తనయను విషమిచ్చి
చంపె నాథుండని ♦ సణగకుమ్మ!
ఏను చచ్చితినన్న ♦ హేతువుచే నీవు
భజనమందిరమును ♦ మరువకమ్మ!
అవని మీరాబాయి ♦ యాత్మజయ్యె నీకుఁ
దనరినదను మాటఁ ♦ దలఁపకమ్మ!
గీ. ఎఱిఁగియో లేక, యెఱుఁగకో ♦ యింతదనుక
నేను చేయుదోషముల మ ♦ న్నింపుమమ్మ!
భవ్యభవదీయ పాదప ♦ ద్మములకేను
ప్రణతు లొనరించుచున్నాను ♦ పడయుమమ్మ.

వీరా :—హా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము.

మీరా :—జనకా! నాకు సెలవొసంగుము. భక్తిపురస్సరముగా నే నాచరించు ప్రణామములను గైకొమ్ము.

జయ :—(కన్నీరుగార్చుచు మిన్నకుండును.)

మీరా :—(విషపాత్ర నొకచేతఁ బట్టుకొని - వేఱొకచేతఁగల విగ్రహముం బరికించి) రంగా! పాపభంగా! నే నెంతటియదృష్టము వడయుచున్నాను! త్వదీయ నిర్హేతుకజాయమాన కరుణాతిశయమును నా యెడఁ జూపింపవలసినతరుణ మే తెంచినది. తండ్రీ!

గీ. నేను నీ దాసనౌదును ♦ నిక్కమిదియు;
భక్తిఁ బ్రార్థింతు నిన్నెప్డు ♦ మనసునందుఁ
గనుక నన్నేలు ప్రాపిచ్చి ♦ గరుడగమన!
శిష్టజనపాల! శ్రీలోల! ♦ శ్రితసుచేల!

(అని విషము గ్రోలుచున్నది.)

జయ :—హా! మీరా! ఎంతటికఠినుండను. (మూర్ఛిల్లును.)

వీరా :—హా! కుమారీ! (మూర్ఛిల్లును.)

(అపుడు మీరాబాయి హస్తమునఁగల పాండురంగ విగ్రహము పవర్ణముం బొందును.)

మీరా :—(చలింపకయే విగ్రహవర్ణము మాఱుటంగని) హా! ఏమిది? విషముఁగ్రోలినను—వికారము దయింపకున్న దే? ... ... ఆఁ, ఏమిది? ఆశ్చర్యముగనున్న దే? అయ్యో! నా ముద్దులమూటఁ గట్టు విగ్రహము - ప్రాణాధికమగు నా పాండురంగవిగ్రహము - ఇంతలోనే యిట్లు నల్లఁబడిన దేమి?

జయ :—(మూర్ఛనుండి లేచి) హా! మీరా! మీరా!

వీరా :—(లేచి) హా ! తల్లీ ! అప్పుడే విషము తలకెక్క—
మ—ర—ణిం—చి—తి—వా ?

మీరా :—(దుఃఖించుచు) అయ్యో ! తల్లీ ! నేను మరణింప లేదు - అదేమి మాయయో - అదేమి చిత్రమో - నేను విషముం ద్రావియు నెప్పటియట్ల సుఖముగ నేయున్నాను - కాని - నా పాండు రంగఁడు వివర్ణుఁడైనాఁడు.

వీరా :—(పఱుగునఁబోయి కూఁతును గౌఁగిలించుకొని) ఆహా ! ఏమి నా భాగ్యము ! సజీవవైయుండఁగా నిన్నుఁ జూడఁగంటిని

జయ :— (విగ్రహము నుజూచి యాశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఏమి యీ మాయ ! దురవగాహముగనున్నదే ? వాసనచూచినంత మాత్రమునఁ బ్రాణము లెగురఁగొట్టు విషమును, నేనే తెచ్చి యీమె కిచ్చితిని. అద్దాని నీమె నా కట్టెదుట గుటగుటఁ ద్రాగినది త్రాగియు సురక్షితయైయున్నది. ఈమె హస్తమునందలి విగ్రహముమాత్ర మింత లోనే రూపుమాఱి వెలవెలఁబోవుచుండుట చూడ దురవగాహముగ నున్నది.

మీరా :—(దుఃఖించుచు) హా ! రంగా ! పాండురంగా ! ఎంత పని చేసితివి తండ్రీ ! నేను గ్రోలినవిషమును నీ లోనఁ బ్రవేశపెట్టుకొం టివా ? అయ్యో ! నీ దివ్యమంగళస్వరూప మెంతలో మారినది ? త్రిజగన్మోహనమగు నీ సౌందర్య మిప్పుడు మాయమైనదికదా ! అక్కటా ! పాపాత్మురాలనగు నేను - విషప్రయోగమునఁ జనిపోయిన లోపమేమి ? కాని నీ విట్టు లకారణముగఁ గురూపివైతివేల ? దేవా ! రాధను మెప్పించి, సత్యభామకు మరులుగొల్పి, రుక్మిణి నాకర్షించి, పదియాఱువేల గోపాంగనల వలపుం గుత్తకొన్న నీ సౌందర్య మిప్పు డేమయినది ? నిర్భాగ్యురాలనగు నా కతమున విషపానమొనరించి వివర్ణుండవయితివా ? అకటా !

గీ. భక్తురాలిపైఁగల ప్రేమ ♦ భావమునను
గరళమున్ గ్రోలి తేజమ్ముఁ ♦ దొలఁగినావు;
రాధ గృహమున కేఁగ నా ♦ రాము నిన్ను
వికృతాకారుఁడని యిలు ♦ వెడలుమనో!

ఒకప్పుడు నీ ప్రాణప్రియు యట్లున్న నీ వేమిచేయుదువు ?.........
రంగా! ఈ నా నుడి వినుము నీవు సర్వసమర్థుండవు. యథా రూపమందుము లోకమోహనుండవగు నీ విట్టి వికృతాకారముతో నుండఁగా—నేను చూడఁజాలను.

గీ. తొంటి సౌందర్యమునుబొంద ♦ కంటివేని
శిరము బ్రద్దలుగాఁగ నేఁ ♦ జేసికొందు
నంతియేకాని—నిన్నిట్టు ♦ లరయ లేను;
వేఁగ నా కోర్కెదీర్పుమా! ♦ విఠలరంగ!

(అంత విగ్రహము యథాస్వరూపమున గోచరమగును)

జయ:—(చూచి) అహా! ఏమిది? విగ్రహము మునుపటివలె నగపడుచున్నదే!

మీరా:—నాథా! కొమరితయొక్క భక్తి బోధపడినదా? పాండురంగఁడామె యధీనమునను న్నాఁడు. పిలిచినఁ బలుకుచున్నాఁడు.

మీరా:—(సంతోషముతో) రంగా! నీవు నా మాటను బాటించి యథాస్వరూపముం గైకొంటివి. నా కిపుడు సంతోషమయినది.

జయ:—(కొమరితను కౌఁగిలించుకొని) మీరా! మీరా నీవు పరమభక్తురాలవు - లోకులకు జడిసి నిన్నుఁ జంప యత్నించినందులకు నన్ను మన్నింపుము.

మీరా:—తండ్రీ! నిన్ను మన్నింపనేల? తానొకటితలఁచిన దైవ మింకొకటి తలచినట్లయినది. నా యెడలఁ బ్రయోగింపఁబడిన

విషము నా పరమాత్ముఁడు హరించినాఁడు. ఇపు డేది కర్తవ్యము ? నీ యపకీర్తి తొలఁగు టెట్లు ?

వీరా :—కుమారీ ! విజ్ఞానవతివగు నీ వట్లు పలుకుట పాడిగాదు గతజలసేతుబంధన మేల ? అయిన దేదో యయినది-లోకమును మెప్పింపుటకయిన నీవు వివాహమున కంగీకరింపవలయును

మీరా :—(మిన్నకుండును.)

జయ :—(స్వగ) మౌన మర్ధాంగీకారసూచకమని చెప్పుదురు. మంత్రులకు నే నిప్పుడే వివాహయత్నము లొనరింప నాజ్ఞాపించి, చిత్తూరురాణాను ద్వారలోనే జామాతగాఁ బడసెదను. (భార్య నుద్దేశించి) ప్రేయసీ ! మన మదనసింగును జిత్తూరునకుఁ బంపవలసియున్నది. సుముహూర్త నిర్ణయమునకుఁ బురోహితుని గబురంపవలయును. పరమభక్తురాలగు మీరా తండ్రినగు నా యాజ్ఞను దిరస్కరింపదు. ఆమె తప్పక కుంభరాణాకుఁ బత్నికాఁగలదు - నీవు సందేహ ముడుగుము - రమ్ము - పోవుదము.

వీరా :—మీరా ! నీవు భజనమందిరమునకుఁ బోవుదువా ? లేక, నా వెంట వచ్చెదవా ?

మీరా :—తల్లీ ! నేను రంఛోడ దేవునిదర్శింప నేఁగుచున్నాను.

(అనుబంధము—)

(భగవన్నామస్మరణ మొనరించుచు నిష్క్రమించును.)

వీరా :—నాథా ! తడయ నేల ?

జయ :—రమ్ము - పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(తెర వ్రాలును)

ద్వితీయాంకము—సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

మీ రా బా యి

తృ తీ యాం క ము.

మొదటిరంగము—రాజబాట.

(ప్రవేశము—సదానందుఁడు—శివనాథభట్టు.)

సదా :— ఏమయ్యా! శివనాథభట్టూ! ఈ మధ్య నేను గ్రామాంతరము పోయితిని. నిన్ననే వచ్చితిని. నగరులోని విశేషము లేమి?

శివ :— (పరికించి) ఎవరది? మా యాబిడకు నా మీఁదఁ గోపమువచ్చి పేరుల్లిపాయ నూఱుచు నూఱుచు, గన్నులలో రసము పిండినది. అందుచేతఁ గన్నులతోఁబాటు మనసుకూడ మండుచునే యున్నది సరిగా మీ రెవ్వరో నాకుఁ దెలియుట లేదు. దయ చేసి, నామధేయము.........

సదా :—నేను...

శివ :—(కోపముతో) ఓహో! నీ పేరు "నేనా?" బాగు బాగు! "నేనూ!" కీ ప్రశ్నయేమి?

సదా :—(తనలో) ముసలిముండకొడుకసాధ్యుఁడు - ముక్కుమీఁద వీనికిఁ గోపము తాండవమాడుచుండును.

శివ :—ఓయి నేనూ! మాటలాడవేమి? మూఁగనోము పట్టితివా?

సదా :—తాతా! నేను సదానందుఁడను.

శివ :—కొఱ్ఱుకుంకా! నిన్నుఁ దన్నినను బాపము లేదు నేను నీకుఁ దాతనా? తల నెఱసి పండ్లూడినంత మాత్రాన నన్నుఁ 'దాతా' యని పిలువవలయునా? నా దార్ఢ్యము పరీక్ష సేయుదువా? చెప్పపట్ల పట్టు - పస బయటఁబడఁగలదు.

సదా :—(నవ్వుచు) తాతా!

శివ :—అదిగో! అదిగో! ఆ కూఁత లే కూయవలదనుచున్నాను.

సదా :—తప్పు తప్పు!

శివ :—ఎవరిది? తప్పెవరిది?

సదా :—నాదే, బాబూ! నాదే తప్పు - క్షమింపుము - దయ చేసి విశేషము లెఱిఁగింపుము.

శివ :—ఆలాగున దాఱికిరా - మన మహారాజు గారి కూఁతు రున్నదే!

సదా :—అవునవును - మీరాబాయమ్మ - భక్తురాలు.

శివ :—నన్నుఁ జెప్పనీయవు. నీకుఁ దెలియదు—

సదా :—చెప్పు చెప్పు—

శివ :—ఆమెకుఁ బెండ్లియయినది - చిత్తూరు మహారాణావారు ఆమెను భార్యగాఁ గైకొనిరి.

సదా :—తాతా! కాదు—కాదు—పొరపాటు—బాబూ! పొరపాటు—క్షమించుము—ఆమె వివాహము చేసికొననని చెప్పుచుండెడిదే!

శివ :—అవును - ఆ మాట నిజమే!

సదా :—అయిన నిప్పుడెట్లు సమ్మతించినది.

శివ :—పెండ్లి చేసికొననంచు నాజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణియై యున్న—నీవంటి కొంటిముండకొడుకులు నోటికివచ్చిన మచ్చునఁ గాఱుకూతలు కూయుదురేమోయని రాజదంపతులు భయపడి కొమ

రిత నెట్లో తల నూపఁజేసిరి. చిత్తూరురాణాయగు కంభుఁ డామె సౌం దర్యమునకు ముగ్ధుఁడై కోరి యామెను గ్రహించినాఁడు.

సదా :—వివాహ మెక్కడ జరిగినది ?

శివ :—ఇక్కడనే—ఈపట్టణమునందే !

సదా :—చిత్తూరునుండి వారందఱు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—మూర్ఖుఁడా ! బ్రహ్మదేవుఁడు నీబుఱ్ఱలో నేమిపెట్టి నాఁడురా ?

సదా :—(నవ్వుచు) బంగారము.

శివ :—కాదు—బంకమన్ను. బుఱ్ఱలో నీకు బంగారమేయున్న యెడల మొన్న మీచెల్లెలు చేతులకు గాజులు చేయించుకొనఁదలఁచి కోమటిదగ్గఱ నెందులకు రెండుకాసులంగానుము ? నీబుఱ్ఱకే యట్లు కాడతోడనో, కన్నముపెట్టి బంగారము దీసికొనియుండెడిది.

సదా :—నీబుద్ధికి సంతసించితినిలే—రామాయణములోఁ బిడు కలవేరువలె నీ యనవసరప్రసంగ మేల ? చెప్పుము. చిత్తూరునుండి వారెల్లరు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—రాకున్న వివాహమెట్లగును ? చిత్తూరు మహారాణా మంత్రులు—పురోహితులు—సామంతులు—సరదారులు—సేనాధిపతులు-చుట్టములు—పక్కములు—విదూషకులు—గాయకులు—కవులు — పండితులు—మున్నగువారిని వెంటనిడుకొని మహేంద్రవైభవముతో వచ్చి నాఁడు. సంధ్యావందనమొనరింపలేని చనటకైదికికూడ నా మహారాజు వలన బంగారునాణెములను బడసినాఁడు. మన మహారాజుగారుకూడ మహావైభవముతో వారికి స్వాగత మిచ్చిరి. భూమ్యాకాశమంతట నాకేపందిరి వేసిరి. దాని యలంకారాదులను వర్ణించుటకు నాకు శక్తిలేదు.

సదా :—వివాహ మంత ఘనముగా జరిగినదా ?

శివ :—అదియొకమార్గమా ?

సదా :—అవును. సర్వశక్తిసంపన్నులు మహారాజులు వారు చేయలేకున్న మనమూ చేయఁగలము !

శివ :—ఒక వింతమాత్రము జరిగినది.

సదా :—ఏమది ?

శివ :—పెండ్లికూతురు—మహారాజపుత్రికయగు శ్రీమతి—తన మామూలు పాటలను మానినదికాదు. పెండ్లికాలమందైన విలువైన చేలములను ధరింపలేదు. అలంకారముల నాశింపకయు పాండురంగని విగ్రహమును మరచిపోలేదు.

సదా :—ఆశ్చర్యము !

శివ :—ఆశ్చర్యమే ! ఆమె ముఖచిహ్నములం బరికించిన తల్లిదండ్రులమాటం గాదనలేక బలవంతముగా పెండిలి కంగీకరించినదని స్పష్టమగునది.

సదా :—ఇప్పుడామె యెక్కడనున్నది ?

శివ :—ఎక్కడనుండును ? వివాహానంతరమే భర్త యామెను దనవెంట నిడుకొని వెడలినాఁడు

సదా :—పూర్వజన్మసుకృతముకాంబోలు ! ఆమె బాల్యము నుండియు భక్తురాలే !

శివ :—నీవంటి దౌర్భాగ్యుండయిన. పెండ్లికాలమందు నామెకు గట్నము చాలదనియు బట్టుపుట్టము లేదనియుఁ గనియుండును. ఆమె మహాభక్తురాలు ! ఆశనుజయించి యెల్లవేళలయందుఁ బాండు రంగనామమును స్మరించు పుణ్యాత్మ.

సదా :—రాత్రులందు దొంగ లింటిలోఁబడి యినుపపెట్టె తాళము బద్దలుకొట్టకుండ నీవును భగవన్నామస్మరణము సేయుచుందువు. ఎఱుఁగనివారయిన, "నీతఁడు భీష్ముఁడంతటివాఁడు - మహాభక్తుఁడు" అని తలంచి మోసపోవుదురు.

శివ :—కుట్టుకుంటా! నాకెందులకీసోది. పనియున్నది—వచ్చి భొట్టుగారింటికిఁ బోయెదను

సదా :—నాకు నేతిభొట్టుగారింటికడఁ బనియున్నది. నేనుకూడ నీవెంటనే వచ్చెదను.

శివ :—చిన్నతనమునుండి యీ కొంటితనము మానలేదు కదానీవు!

సదా :—వృద్ధాప్యముపైఁబడి నేడో రేపో కాటిలోఁగలియ నున్న నీకే కొంటితనమున్నదిగదా! నాకు డదా? రమ్మి పోవుదము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును.

రెండవరంగము—చిత్తూరునఁ జలి యంతఃపురము.

(ప్రవేశము—సుగుణాబాయి)

సుగు :—(స్వగ) తమ్మనీకు రాఠోరు రాజపుత్త్రికగు మీరా బాయితక్కఁ దక్కంగల రాజపుత్త్రిక లెవ్వరును నచ్చలేదుకాఁబోలు! తుదకామెను బెండ్లిచేసికొని—వెంటనిడుకొనివచ్చి నాడు. అదేమిపాప మో! క్రొత్తగాన త్రింటఁగాలు పెట్టినది మొదలుది నములయినా గాలేదు. పట్టమహిషియని తన్నుఁజూడవచ్చినవారిం గన్నెత్తిచూడదు—వదిన నగు నామాటనాలించి పాంభరణములను ధరింపదు—ఎప్పుడును భజనలే!—పూజలే—ప్రార్థనలే! కృష్ణభక్తి సన్యాసినివలె నెవ్వరేమను కొందురోయను జంకుగొంకులు—ఎగ్గుసిగ్గులు—లేక—చేతనొకవిగ్రహ మునుబట్టుకొని, విశ్రవిరామములే—"రంగా! రంగా!" యని పలవ రించుచున్నది. అదెక్కడిభక్తియో! అదేమివైరాగ్యమో! భర్త

యేమనునో యన్న భయము లేదు. వదినగారు నామాటకు లక్ష్యము లేదు— మొదటిరోజుచూచితిని—రెండవరోజుచూచితిని. ఇది మూడవ రోజు! ఇంక నిట్లెంతకాలము సహించుట!

(అంత నేపథ్యమున మీరాబాయి పాడుచుండును)

(అనుబంధము——)

సుగు :—(వినుట నభినయించి) అదిగో! మరలసిద్ధము—చెడి పోయినదాసరివలెం దండనాపదములం బాడుకొనుచు నిటు వచ్చు చున్నది నేడు నగరులో మహోత్సవము జరుగుచున్నది. ఈపూట నయిన నీమె ముచ్చటదీఱ. నైసేసికొనరాదా?

(అంత మీరాబాయిపాడుచుం బాండురంగవిగ్రహముతోం బ్రవేశము)

మీరా :—(సుగుణాబాయినిజూడకుండం బరమానందముతో) రంగా! శ్రీరంగా! అహో! ఏమి నీతేజము! ఏమి నీసౌందర్యము! చూచినకొలందియుం జూడవలయుననియే యుండును.

సుగు :—(కోపముతోజూచి స్వగ) వేషము బాగుగనే యున్నది. భర్తయొక్క సౌందర్యమునుమాని యీపాడునోరు లేని కొయ్య బొమ్మను గొనియాడుచున్నది

మీరా :—(తన్మయత్వముతో) ఓ త్రిజగన్మోహనాకారా! కల్యాణమూర్తీ! రమ్ము—సాక్షాత్కరింపుము. నీస్వరూపముంజూచు టకుం గన్నులు వేగిరపడుచున్నవి నీగాత్రముం గౌగిలించుకొనుటకు బాహువులు తొందరసేయుచున్నవి. నీమోముంజుంబించుటకు… …

సుగు :—(ముక్కుమీంద వ్రేలిడుకొని) ఆ—ఆ—ఎంతమాట! తుదకీమెకు మతిపోవుచున్నది.

మీరా :—రంగా! రమ్ము—నాకు ముద్దియ్యి—పదియారువేల గోపికలను భరించు రసికాగ్రగణ్యుండవీవు నీకు నొక్కతెను భారమా? స్వామీ!

సుగు —(అర్థోక్తిలోనే, క్రోధోద్రేకముతో) ఏమి యీ ప్రేలాపనములు ? సిగ్గుడియుములు లేవా ? రాచకులమునఁబుట్టలేదా ?

మీరా :—(ఆకస్మికముగఁ గన్నులు తెఱచి చూచి) వదిన గారూ! మీరా ?

సుగు :—ఓహో! అంతవఱకునచ్చినదా ? ఇక్కడనే యుంటివా ? పరలోకములోఁ బాండురంగని ప్రక్కలో బయుండితివా ?

మీరా :—అట్టి భాగ్యము నేను నోచుకొనలేనుకదా !

సుగు :—(కోపముతో) చాలుఁజాలు నూరకొనుము. క్రొత్తగానిన్నగాక, మొన్న నత్తింటఁ గాలిడితివిగదా! భయభక్తులక్కఱ లేదా ? నయవినయములు చూపవలదా ? తరుణవయస్కవయిన నీవు చక్కఁగా సింగారించుకొని యంతఃపురములోఁ బాల్గొనుటకు బదులు ఈ యావేశమేమి ? ఈ యున్మత్తప్రలాపము లేమి ? నీభర్తవిన్న నెంతపరిహాసము ! నీతలను బుచ్చులుగాఁదెగ నఱుకఁడా ?

మీరా :—వదినగారూ ! మీమాటలు నాకు బోధపడుట లేదు నేనాడిన దుర్భాషలేవి ? తలను బుచ్చులుగాఁదెగనఱుకుటకు నావలనఁగలిగిన పొరఁబాటులేవి ?

సుగు :—చాలుఁజాలు నూరకొనుము—కొయ్యబొమ్మనుబట్టుకొని—"ముద్దుపెట్టుకో-కౌఁగిలించుకో" అనుట తప్పుగాదా ?

మీరా :—(మందహాసముచేసి) అయ్యో, వెఱ్ఱితల్లీ! లోకభర్తయగు నాపరమాత్ముని పవిత్రవిగ్రహమును ముద్దిడుకొనుట దోషమా ? అనంతమహిమాత్ముని దివ్యమంగళస్వరూపమగు నీప్రతిమను "కొయ్యబొమ్మ" యని తూలనాడఁదగునా ? వదినగారూ !

సీ ఎవ్వానిబొజ్జలో ♦ నిమిడియున్నవి సదా
కమలభవాండ భాం ♦ డములు క్రమత

ఎవ్వాని వక్షమం ♦ దిందిరాసుందరి
    విహరించుచుండు ♦ నెవ్వేళలందు
ఎవ్వాని పదమున ♦ నివ్వటిల్లెను తొల్లి
    పరమపావని పాప ♦ భంగ గంగ
ఎవ్వాని నాభిని ♦ నెల్లజీవుల విధుల్
    వ్రాసెడు తొలి వేల్పు ♦ ప్రభవమందె

గీ. అట్టి జగదేకపాలకుఁ ♦ డమరనాథ
మస్తకాలంకృతకిరీట ♦ మణిసమూహ
రాజితాంచిత పాదస ♦ రోజుఁడితఁడు !
నీకుఁ దెలియంగ నోనె? సు ♦ జ్ఞానికైన !

సుగు :— (కోపముతో) ఇఁక నీ కబురులు కట్టిపెట్టుము. ఆజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణివై భిక్షుకతోఁ గలిసి, వారికీసుద్దులు గఱపుచు బ్రదుకలేకపోయితివా? పెండ్లియాడితి వెందులకు?

మీరా :— అమ్మా! "భిక్షుకులతోఁ గలసి"— అనుచున్నారు- మనము మాత్రము భిక్షుకులము గామా?

సుగు :— (కోపముతో) ఛీ, నోరుమూయుము. క్రిందుమీఁదెఱుంగక ప్రేలాపింపకుము. నీవు భిక్షుకురాలివి- నీతల్లి భిక్షుకురాలు- నీతండ్రి భిక్షుకుఁడు- నీవంశము భిక్షుకవంశము- కాక, మాకేమి? మహేంద్రభోగముతోఁ దులదూఁగు చిత్తూరు రాణాయన నేమనుకొంటివో? జాగ్రత! అవాకతవకమాటలాడి రాణాకాగ్రహము గల్పించితివేని పుట్టిలోనే సంకగొట్టినదన్నట్లగును నీబ్రదుకు!

మీరా :— (చిరునవ్వుతో) అమ్మా! బుద్ధస్వామియును గు నీజీవనము గురించి, జ్ఞానులగువారు మెచ్చియురు.

సుగు :— ఓ, మహాజ్ఞానమబ్బినది నీకు. మేము జ్ఞానములేని మోటుపశువులము...... మూఢురాలవగు నీతో నాకేటి తగవు- మేల?

నేడు నగరములో మహోత్సవము జరుగనున్నది. లోనికివచ్చి యమూల్యవస్త్రాభరణములను ధరింతువా ? లేదా ?

మీరా :—అమ్మా !

సుగు :—(అర్థోక్తిలో) అమ్మా—బొమ్మాయని కాలయాపన సేయకుము. నిన్ను నీ సాంగభక్తిని—నీకంటుకైరాగ్యము నుజూడఁగా—చూడఁగా—నాకఱకాలి మంట తలకెక్కుచున్నది—చెప్పుము. నీకువస్త్రాభరణములు కావలయునా ?

మీరా :—వదినగారూ ! నావిన్నప మాలకింపుము

గీ వస్త్రములఁ దల్చినంతనే ♦ భక్తిరాదు
భూషణంబులవలన స ♦ న్ముక్తిలేదు
మానసరక్షణ కున్న ♦ వ ఁవచాలు.
శ్రోత్రవాసిని ధరియింప ♦ కోర్కెయున్న

సుగు :—(చుఱచుఱ చూచి) తాఁ జెడ్డకోఁతి వనమెల్లఁజెఱచిన దన్నట్లు, నామతినిగూడ నీవు పాడొనర్చుచున్నావు. నిన్నుఁ దగినరీతిని రాణాతోఁజెప్పి మందలింపఁజేసెదను. (ముందునడచి) కక్కసింహాసనమునఁ గూరుచుండఁబెట్టినను అది వెనుకటియట్లే వర్తించును. ఈమెబుద్ధియుఁ గుక్కబుద్ధియు నొకటే ! వెదకివెదకి కుంభుఁడు మంచి బొంతనే సంపాదించినాఁడు... కానిమ్ము. ఇప్పుడు మునిగిపోయిన దేమున్నది ? సమయముఁగనిపెట్టి, కల్లబొల్లిమాటలు నాలుగు వానికిఁజెప్పి ఈమెకు స్వస్తివాక్యముఁ జెప్పించితీరెదను.

(నిష్క్రమించును)

మీరా :—ఆహా ! ఈమె యవివేకమునకు హద్దులేకున్నది కదా ! పరమాత్మునిప్రతిమను గన్నులకద్దుకొని తరించుటకు బదులుగా దూషించినది..... ఆమెనుగూర్చి నేను నగవ నేల ? ఎవరికర్మఫలమును వారేయనుభవింతురు.

(నిష్క్రమించును.)
(తెరవ్రాలును)

మూఁడవరంగము—శయనాగారము.

(ప్రవేశము—కుంభ రాణా)

కుంభ—(స్వగ) అతిజగన్మోహనవిగ్రహంబును జూచినకొలఁదియుఁ జూడవలయుననియే యుండును కమలభవుఁడు తన యద్వితీయ నిర్మాణ కళాకౌశల్యముం బ్రకటించుటకో యన — సౌందర్యమును మూర్తీభవింపఁజేసి, మీరాగాఁ జేసినాఁడనుట యతిశయోక్తిగాదు షోడశకళాపరిపూర్ణుఁడగు చంద్రుఁడా యింతిమోముకడ దిగదుడుపే ! వానిలోఁ గళంకమున్నది—ఆమె మోమున నది కానరాదు. తేజఃపుంజములు వెదఁజల్లు వెడఁదకన్నులతో మందస్మిత సుందరవదనారవిందముతో భాసిల్లు నా కుటిలకుంతలములను వివాహమండపమునఁ బ్రత్యక్షముగఁ జూచినపుడే నామనస్సు పగ్గములచేఁ గట్టివేయఁబడినది చూపులు కేంద్రీకరింపఁబడినవి—మన్మథుఁడు విజృంభించినాఁడు—కుతూహల మధికమాయినది. (కొంచెమాగి) అట్టిసౌందర్యరాశికి—లేజవ్వనికి-వైరాగ్యమెందులకో! అంతఃపురముం బ్రవేశించి మూఁడునాలుగు దినములైనది. కాని యొకనాఁడయిన శయనాగారముం బ్రవేశించి నా తాపమును బాపలేదు—ఒకవేళఁ గ్రొత్తయగుటచే నబలాసహజమగు సిగ్గును నటించుచున్నదేమో! ఇప్పుడు నేనే యామెకడకుఁ బోయి కోరికలీరికలెత్త శృంగారతరంగముల మునిఁగి తేలుచు మన్మథుని పీచ మడంచెదను. (ప్రక్కకుఁజూచి) అల్లదే, నాప్రేయసి! నిండు వెన్నెలలోఁ జలువతాలితిన్నెపయిఁ గూరుచుండి తనలో దానేదియో పాడుకొనుచున్నది. ఇదే సమయము—(గవాక్షమువంకఁదిరిగి) తుంటరి చందురుఁడా!

గీ॥ కళలు పదియాఱుఁగల్గెనా • గర్వమేల?
అదయుఁడైయేచు మదనుని • యంపనుండి

బాధఁగొల్పుచున్నావు ♦ భామఁగూడి
నీదు పొగరుపడంచెద ♦ నిశ్చయముగ.

(నిష్క్రమించును.)

తెరవాలును.

నాల్గవరంగము—ఉద్యానవనము.

(ప్రవేశము —మీరాబాయి పాండురంగవిగ్రహముతో)

మీరా :—(ప్రతిమను ముద్దులాడుచు) రంగా! రంగా! ఇపుడు నీ కానందముగనున్నదా ? నీవు సుఖించుచున్నావా ? అమృతమయములగు ఏ చంద్రికిరణములలో ఉల్లమున కుల్లాసముగలిగించుచు మెల్లమెల్లనవీచు నీచల్లగాలిలో, నీవు సుఖింతువనియెంచి నిన్నిక్కడకుగొనివచ్చితిని.

(అంత నేపథ్యమున)

శా. ఆరాధింపఁగనేల ? విగ్రహము ను ♦ ద్ధ్యానంబునందొంటిమై
లేరే ? యన్యులునీవుగల్వ సుఖివై ♦ లేఁబ్రాయమందున్నదా !
వారింజూడవొ ? కోరవో ? తెలియవో ? ♦ భావింపఁగానొల్లవో ?
వైరాగ్యంబను వార్ధిమున్గుటనునో ♦ పంకేజపత్రేక్షణా !

(అనుపద్యముంజదువుచు రాణా ప్రవేశము)

మీరా :—(లేచినిలువఁబడి) నాథా ! ఆరాధింపఁదగినవాడు జగదాధారభూతుండగు పాండురంగఁడొక్కఁడేకదా !

కుంభు :—(ఆమెచెంతఁ గూరుచుండి) కాంతా ! వృద్ధులు పలుకఁదగిన పలుకులవి—నిండుజవ్వనముననున్న సౌందర్యతేజోరాశివగు నీకుఁ బాండురంగఁడేల ? వానిప్రతిమయేల ? భజనలేల ?

మీరా:—(మందహాసముతో) నాథా! ధర్మజ్ఞులకు మీరొల్లనుడువుట భావ్యమా? సర్వలోకేశుఁడగు నాపాండురంగఁడే నా కక్కఱ లేకపోయినయెడల నిఁకఁ గావలసిన దేమున్నది? భక్తసుందారుని భజించుటకు యౌవనమైన నేమి? లేక, వృద్ధాప్యమైన నేమి? పాకశలోచనుని సంస్మరించుటకు సౌందర్యమున్న నేమి? కురూపమున్న నేమి?

కుంభు:—ప్రేయసీ! ఈపండువెన్నెలలోఁ జలువతాతిమీఁదఁ గూర్చుండి నాకు నీ వుపదేశింపవలసినది—రక్తిగాని—భక్తి గాదు—ప్రసాదింపవలసినది సౌఖ్యముగాని—సాయుజ్యముగాదు—బోధింపవలసినది—శృంగారముగాని—వైరాగ్యముగాదు—నేర్పవలసినది మన్మథారాధనగాని—తారకమంత్రముగాదు.

మీరా:—(స్వ) ప్రాణేశ్వరుఁడు విద్యాధికుండయ్యు, ఇంత సంభావణ మొనరించుచున్నాఁడేమి?... (ప్రకా) నాథా! భక్తిలో రక్తిగలదు—సాయుజ్యములో సౌఖ్యమున్నది.

కుంభు:—ప్రేయసీ! చీనాంబరమునకుఁ జిమ్మటవలె చిత్రపటమునకుఁ జెదపురుగువలె నీమోహన దేహసుమంబున దుష్టవైరాగ్య కీటకము ప్రవేశించినది. (కొంచెమాగి) ఆహా! ప్రకృతి యెంతరమణీయముగనున్నదో చూచితివా?

సీ. పదియాఱుకళలతో ♦ భాసిల్లుచున్నాఁడు
కలతఁ బుట్టించుచుఁ ♦ గలువఱేఁడు
అల్లవల్లన నల్ల ♦ ముల్లాసమునుబొందఁ
గడఁగివీచుచునుండె ♦ గంధవహుఁడు
కొంగ్రొత్తతళుకుతోఁ ♦ బొంగినింగికిఁజూచుఁ
గోరికల్ కొనసాగఁ ♦ గుముదసమితి

శాఖాగ్రములనున్న ♦ శారికానికరంబు
తేఁపికూతలమదిఁ ♦ దృప్తిఁబఱుపు
గీ. బ్రకృతియంతయు శోభాయ ♦ మానమగుచు
వెలయుచున్నది కాదె? యీ ♦ వేళయందుఁ
జలువరాతిన్నెపై నార ♦ సాత్మఁగూడి
రతులఁదేలెడి పురుషుఁడే ♦ రమ్యజీవి!

మీరా:—నాథా! నాసాహసమునకు మన్నింతురేని, ఆ యభిప్రాయము యుక్తమైనది కాదని చెప్పుచున్నాను. ప్రకృతియంతయుఁ బరమేశ్వరుని స్వరూప మేకదా! ప్రతి వస్తువునందును బ్రీతి ప్రాణియందును బాండురంగఁడున్నాఁడు. భక్తితో వానిని బ్రార్థించి జన్మమును దరించుకొను టర్హము.

కుంభ:—(స్వగ) ఈమెనుబట్టుకొని పీడించుచున్న యీ వైరాగ్యపిశాచము వీడుమార్గము గానరాకున్నదే! అబ్బా! నాకు సంతాప మధికమగుచున్నది. మారుఁడు నాపైవిజృంభించుచున్నాఁడు. ఈమె—మనసులోమనసుఁగలిపి, వానిగర్వము సర్వము ఖర్వముచేసిన, నాకు శాంతి సమకూడియుండెడిది ప్రయత్నించిచూచెదను. హృదయమునఁ బరివర్తనము గలుగకుండునా? (ప్రకా) ప్రేయసీ! అప్రక్కకుఁ జూడుము.

చ. చిలుకలజంట కొమ్మపయిఁ ♦ జేరిసుఖంబును బొందుచుండె; గువ్వలు రతికేళిఁదేలుచును ♦ భావజుఁగొల్చుచుచుండెఁ బ్రీతిమై;
విలసితరూప తేజముల ♦ వెల్గెడుఁ బువు మోద మొప్పఁగా
లలితమనోజ్ఞమార్గముల ♦ రంజిలఁజేయవె? నన్ను నియ్యెడన్.

మీరా:—నాథా! ప్రకృతి కడుంగను మనోహారంబుగ నుండుటచేత నట్టివారికేని హృదయము ప్రశాంతముగ నుండును. కనుక

నిట్టిసమయమున నేకాగ్రబుద్ధితో నైక్యకంఠముతోఁ బాండురంగసం
కీర్తనమొనరించువారు ధన్యులు.

కుంభ :—అబలా ! ప్రకృతిరామణీయకత హృదయమున
శాంతిని నెలకొల్పుననుచున్నావు అదియేటిమాట ? కోరికలుదయించి
నవి; వ్యాకుల మధికమగుచున్నది; దుర్భరమగు తాపమునుబాపుము

మీరా :— దేవా ! కోరికలను నెఱవేర్చువాఁడా గోపబాలుఁ
డు—వ్యాకులమడంచువాఁడా వాసుదేవుఁడు—తాపముంబాపువాఁడా
దనుజమర్దనుఁడు.

కుంభ :—(విసుగుతో దనలో) అబ్బా ! ఇఁక నీమెకు సమా
ధానము చెప్పుట యెట్లు ? (మన్మథును గ్గేశించి) ఓరీ తుంటరి పచ్చ
విల్తుఁడా ! నీవు లోఁగినకొలందియుఁ బిడించుచున్నావుగదా ! ఇది
నీపక్షపాతబుద్ధియా ? లేక, శక్తివిహీనతయా ? తృతీయారాధనమున
నెంతగాఁ బ్రోత్సహించినను, ఈమె యంగీకరింపకున్నదే ! నాపై
విసుచుశరముల నామెపైఁగూడఁ బ్రయోగింపవేల? దుష్టుఁడా!... ...
నామనోగతాభిప్రాయము నీమెకు విస్పష్టముగాఁ జెప్పివైచెదను. అప్పు
డేమనునో !—(ప్రకా)

మ. అతివా ! దాఁపఁగనేల ? నిన్గలసి హృ ♦ ద్యానంబునందియ్యెడన్
రతికేళీమనుగంగ వచ్చితిని; యు ♦ శ్రాంతంబునామారుఁడు
ద్ధతిమై నాటుశరాళి కోర్వఁజమి ! నీ ♦ దాసానుదాసుండ; న
న్నతిరాగంబున నేలుకొమ్ము; సుఖినై ♦ యానందమున్ బొందెదన్.

మీరా :—ప్రభూ ! తమకానందముగూర్చుటకు నేను సమర్థు
రాలనా ? మీకును—నాకును—సకలచరాచరంబులకును సంతోషముం
గూర్చువాఁడా సర్వేశ్వరుఁడుగదా !

కుంభ :—(స్వగ) అకటా ! ఇపుడేదికర్తవ్యము ? మదనసం
తాప మంతకంతకధికమగుచున్నది ఇష్టములేనియింతితో సరసము

లాడిన నేమి ప్రయోజనము? కడసారి ప్రశ్నించిచూచెదగాక! (ప్రకా) ప్రియసీ! నేను నిన్నెంతగా బ్రతిమాలినను వినకున్నావు. మన్మథుఁడు నిర్దయుఁడై నన్నుఁ బీడించుచున్నాఁడు—వాని నీపండు వెన్నెలలో నారాధింతము—రమ్ముఁ

మీరా:—(నవ్వుచు) నాథా!

చ. పురహరుకంటిమంటలను ♦ బోడిమి దూల నసంగుఁడయ్యె; సు
స్థిరతఁజెలంగు మానులను ♦ జేరఁగ లేఁడు; సుశక్తిహీనుఁడా
మరుని భజింపనేమిటికి? ♦ వానికిఁగన్న రమేశుభక్తిలోఁ
జరణములంటి మ్రొక్కెదము ♦ జన్మతరించును; తద్ధ్యానముల్
శిరసుండఁగా మోకాలి పూజయేల?

కుంభ:—(స్వగ) ఇఁక నీమెతో భాషించిన లాభము లేదు. శయనాగారముం జేరి నిద్రించుటయే యుక్తము. పోయెదఁగాక!

(నిష్క్రమించును.)

మీరా:—(ప్రతిమను ముద్దిడుకొనుచు)

గీ. రంగ! కస్తూరిరంగ! శ్రీ ♦ రంగ! రంగ!
నిన్నె మదినెంచి ప్రేమించి ♦ నిన్నె నమ్మి
నీకొసంగిన దేహమ్ము ♦ నేఁడు పరుల
కెట్టులర్పింపఁగడఁగుదు ♦ నెఱుఁగఁజెప్పుమ!

తండ్రీ! జోలపాటం బాడెదను నాయొడిలో నిద్రింపుము.

(అనుబంధము—)

తెర వ్రాలును.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

———

శ్రీ ర స్తు.

మీ రా బా యి

చ తు ర్థాం క ము.

మొదటిరంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము— మీరాబాయి, చెలికత్తెయగు నళినితో)

మీరా :—నళినీ! నీవు చెప్పఁబోయిన దేమి ?

నళి :—ఏమియు లేదమ్మా! ఎవ్వఁడో యొకసన్యాసి— పరమ భక్తుఁడు ముప్పొద్దులందుఁ బాండురంగనామస్మరణము సేయుచు వీధు లం దిరుగుచున్నాఁడు వేణుగోపాలస్వామివారి యాలయమునకుఁ జేదపాదల నెందఱినో వెంటనిడుకొనిపోయి తత్సేవ దేవ మొనరించు చున్నాఁడు.

మీరా :—నళినీ! నళినీ! నీవు త్వరితముగఁబోయి యాభక్తుని దోడ్కొనిరమ్ము—బోమ్ము.

నళి :—దేవీ! శుద్ధాంతఃపురములలో నన్యపురుషులను బ్రవేశ పెట్టినయెడల నేమిముప్పువాటిల్లునో! అంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగఁ బ్రవర్తింపఁగలనా ?

మీరా :—నళినీ! మాఱుమాటాడక పొమ్ము—అమ్మహాత్ముని దోడ్కొనిరమ్ము. అట్టివానిపాదరజము సోఁకినంత నే యంతిపురి పవి త్రము కాఁగలదు.

(అంత నేపథ్యమున)

శ్లో. కురుతే గంగాసాగర గమనమ్
వ్రతపరిపాలన మథవా దానమ్
జ్ఞానవిహీన స్సర్వమతేన
ముక్తిం నభజతి జన్మశతేన ॥భజగోవిందం॥

నళి :—(వినుటనభినయించి) దేవీ! ఆవినవచ్చుకంఠస్వర మా సన్యాసిదే! ఆతఁడేకాఁగోలు వీధింబడి పోవుచున్నాఁడు.

మీరా :—వెదుకఁబోయినతీఁగ కాలికిఁ దగిలినది—పోమ్మా. ఆతఁడు దూరమేఁగుటకుముందేపోమ్మా "మహాత్మా! మిమ్ములను సందర్శించుటకు మాదేవి కుతూహలపడుచున్న" దని చెప్పి, వానిం దోడ్కొనిరమ్మా

నళి :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—(స్వగ) కంఠస్వరము నాకుఁగూడఁ బరిచితమే! (స్మృతినభినయించి) నాగుకు దేవుఁడప్పుడు చిత్తూరునఁ బోవుచున్నా నని వచించెఁగదా! ఈభక్తశేఖరుఁ డాతఁడేయనుట నిశ్చయము. (అత్రిమతో వానిరాక కెదురుచూచుచుండును)

(అంతనళిని దయానందుని వెంటనిడుకొని ప్రవేశము.)

దయా :— (దూరమునుండి మీరానుబరికించి) అహో! ఏమి నాభాగ్యము!

గీ. వినుత పాండురంగ విఠల ♦ విందచింత
నామృతాస్వాదనాసక్త! ♦ యమలహృదయ!
మూర్తిగైకొన్న సద్భక్తి ♦ పుంజమదిగో!
కంటి, మీరాలతాంగినేఁ ♦ గౌతుకమున.

మీరా :—(దయానందునిజూచి) మహాత్మా! గురుదేవా! త్వదీయ పవిత్రసందర్శనభాగ్య మీదాసురాలికి నేఁడు లభించినదా! (పాదములపై వ్రాలును.)

దయా :—కుమారీ! లెమ్ము. నేనీనగరంబున నుండఁగనే, రాణావారు నిన్నుఁ బరిణయమాడి తీసికొనివచ్చిరని వినియుంటిని ఎప్పుడో యవకాశము చిక్కినపుడు నిన్నుఁజూడవలెనని తలంచితిని. నాకోర్కె నేఁడపరియత్నముగ ఫలించినది.

మీరా :—మహాశయా! హృదయము భగవదర్పితమగుటఁ బెండిలివలదని యనేకవిధముల జననీజనకులను వేఁడుకొంటిని. వారు నామాటను బెడచెవి బెట్టిరి.

దయా :—(నవ్వుచు) అమ్మా! రాజమహిషి యైతివి. పూర్వమువలె, నీభజనల కాటంకము గలుగుచుండుట లేదుగదా?

మీరా :—దేవా! నేను చిత్తూరురాణావారికి సేవలను దాసినైయుందును, కాని మనసిచ్చి మోహించినకాంతను గాను. నావలన వారి కవ్విధమైనసౌఖ్యము నుండదు. ఏసంగతురా? అలంకారములన్న నాకుఁగిట్టదు. క్రొంగ్రొత్తచీరలఁగట్టను మనసొప్పదు వనవిహారములు నాకుఁ బనికిరావు ఎల్లవేళలయందు సామాన్యమగు వేషముతో—సామాన్య స్త్రీపురుషులంగలసి గొంతెత్తి పాండురంగని గీర్తించుటయే నాకుఁ బరమానందసంధాయకము. నేనిట్లు భోగముల నొల్లక యోగినివలెనుండుట మహారాజున కిష్టముగాకున్నది.

నళి :—అయ్యో! అంతఃపురములో మాపట్టపుమహిషికాదరణము లేకపోయినను—పురమునందలి ప్రజలలో గౌరవాభిమానములు బ్రబలినవి. ఱాళ్లనుసైతము చెమ్మగిల్లఁజేయఁగల యీమెగానము సర్వజనుల నాకర్షించినది. వారెల్లరు ఏమెను దనమాతగాఁ బరిగణించుచున్నారు. (పదములచప్పుడు నాలకించి తనలో) సుగుణాబాయమ్మ వచ్చి చాటున నిలువఁబడినది ఆమెకంటఁబడకుండ మెల్లఁగా నేనిట నుండి జాఱెదను. (నిష్క్రమించును.)

మీరా :—దేవా ! పరీక్షించుటకో, లేక, విలాసార్థమో కాని భగవంతుండు తన్నునమ్మినవారి నెక్కుడుకష్టపెట్టుచుండును.

దయా :—అమ్మా ! మానవులు కష్టసుఖంబులకు లెక్కసేయ రాదు. మేలుకలిగినను, కీడుమూడినను పరమేశ్వరసంకల్పమేయని తలంచి, భక్తినివిడువకుండవలయును.

సుగు :—(స్వగ) తుదకు అంతఃపురము లీవిధముగా మారినవి. దేవాలయములు సన్యాసులగాము లిట్లు—ఎండకన్నెరుగని రాచపడు చులకు నివాసములగు భవనములు—ముష్టిముండకొడుకులగు దొంగ జడదారులకుఁ దావులగుచున్నవి. ఈసన్యాసి యెవ్వఁడో, తెలిసికొని పమ్మట రాణాతోఁ జెప్పి వీనిని దండింపఁజేతును (ముందునకువచ్చి కోపముతో, ఏమయ్యా ! ఎవండవు వు ? నీకు బుద్ధియున్నదా? లేదా? పులిమీసములతో నుయ్యాలాడ దొడగినట్లు రాజమహిషితోఁ బ్రసం గించుచున్నావు ?

మీరా :— (సవినయముగ) వదినగారూ ! ఈమహాత్ముండు భక్తపుంగవుఁడు—

సుగు :—(అర్థోక్తిని) ఆతండు భక్తుండో—తుంటరియో నిన్నెవ్వ రడిగిరి ? నీవెందులకు బదులుచెప్పుచున్నావు—పానకములోనిపుడక వలె. దగుదునని యన్నిటిలో దూరకుము.

దయా :—అమ్మా ! నీకింతయాగ్రహమేల ?

సుగు :—ఓరీ, మూఢుఁడా ! నాకాగ్రహ మెందుకనుచు న్నావా ? నీవంటిపురుషునం దడుగుపెట్టుట బాగున్నదా ? రహస్యము గా రాజమహిషితోఁ బ్రసంగించుట బాగున్నదా ?

మీరా :—వదినగారూ ! ఏదైనదోషమున్న నది నాదికాని, యాతనిదికాదు—పాపము మహాత్మునిపైఁ గోపించుట మీకుచితమా ? నాకు గురువగుటవలన వీథింబడి పోవుచున్నవానిని నేనే పిలిపించితిని

సుగు :—ఏమేమి? ఈబుద్ధి ఏకేపుట్టినదా ? ఈతుంటరిసన్యాసి నీకుగురువా ? మగవారిని రాచపడుచులు కన్నెత్తిచూచుటయే తప్పు గదా ! నీవు సామాన్యయువతివిగావు—చిత్తూరుమహారాణా కోరిపె డాడిన యందకత్తెవు—వగపుగుకు చరియింపవీలు లేని శుద్ధాంతఃపురములలోనికి, ఇట్టి కపటసన్యాసులను బిలిపించుకొనుచున్నావా ?

మీరా :—అకారణముగ నమ్మహాత్ముని నిందింతురేల ? ఆతఁడు కపటియని మీకెట్లు తెలియును ?

సుగు :—ఏమో, ఎట్లు తెలియునో ! నేను నీవలె విజ్ఞానవతిని గాను—నీప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుట కియ్యెడకు రాలేదు. యుగయుగములనుండియుఁ బ్రఖ్యాతివహించిన చిత్తూరురాణివాసములో నిట్టి యత్యాచారములు జరుగుచుండ నేనుచూడలేను—వానిఁ నుచ్చ మాన్పుట—

దయా :—(అర్థోక్తియందు అమ్మా ! యుక్తాయుక్తములరయక మాటాడెద వేమి ? ఏగూటిచిలుక యాగూటికేఁజేరును—ఆమెభక్తురాలుకనుక—భక్తుండనగు నన్నుఁబిలిచి సత్కరించినది. ఇందత్యాచారమేమున్నది ?

సుగు :—(కోపముతో) హెచ్చుతగ్గులులేక, నోటికివచ్చిన మాచ్చునఁ బ్రేలుచున్నావు—జాగ్రత్త ! నాకు యుక్తాయుక్తములు తెలియవా ?... ... తుచ్ఛుఁడా ! వచ్చినదారినె పోవలకుఁబొమ్ము లేకున్న నీగుఱ్ఱు తీయుంతును.

దయా :—(మందహాసముతో) అమ్మా! నేను నీయింట నేళ్లుండుటకురాలేదు—పూళ్లుండుటకురాలేదు. నీవు భయపడనక్కఱలేదు. కాని నీకిట్టి దుడుకుఁదనముండుట తగదు.

సుగు :—ఛీ—పొమ్ము—ఆవలకుఁబొమ్ము. ముష్టిముండకొడుకువగు నీవు నాకు బుద్ధులు గఱపెదవా ?

మీరా :— అమ్మా ! అపూజ్యునట్లు నిరసించుట న్యాయమా?

సుగు :— ఏమి ? నీకుఁగన్నులు తలకెక్కినవా ? ఉండు—నీపని జాగ్రత్తపెట్టెదను—రాణాకుఁ దెలియఁజేసి నిన్నుఁదగినట్లు శిక్షింపఁజేసెదను. (స్వగ, మంచితరుణముదొరకినది ఈనాటి సంఘటనము రాణాకెఱింగించితినేని యీ మె నావలకు గెంటివేయక మానఁడు.

దయా :—(మీరాబాయి నుద్దేశించి) కుమారీ! నేను పోవుచున్నాను భగవన్నామస్మరణము మానవలదని హెచ్చరించుచున్నాను.

(అనిపాడుచు నిష్క్రమించును.)

(అనుబంధము—)

సుగు :—జంకుగొంకులు లేక, పరపురుషుల నంతిపురములోఁ బ్రవేశపెట్టుచున్నావా ? రమ్ము. రాణాకడకు

మీరా :—అమ్మా ! నాయందు దోషములేదు. నిరపరాధనగు నేను నాథునికడ కేమునకు ? పాండురంగని సేవించుట కాలయము లోనికిఁ బోయెదను (నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఈమె భక్తి నడికట్టవలయును. వైరాగ్యమును రూపుమాపవలయును. సోదరునితో నీమెయంతిపురిలోనికి విచ్చలవిడిగాఁ బరపురుషులను రప్పించుకొనుచున్నదని చెప్పెదను. ఆకపటసన్యాసిని ఘటనచేఁబట్టించి, చెఱయందుఁబెట్టించెదను. ఈ సుగుణాబాయి సామర్థ్యమింకను—మీరాబాయికి బోధపడలేదు. తలంచినంతనే, నందినిబందిగను — పందినినందిగను జేయఁగలదీమెయని పాపమా నిర్భాగ్యురాలు గ్రహింపకున్నది. ఇఁక నేను తడయనేల ? రాణాను గలసికొని వానిచెవికి వృత్తాంతమెక్కించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రెండవరంగము—రాణామందిరము

(ప్రవేశము—కుంభుఁడు—సుగుణాబాయి.)

కుంభు :—అక్కా ! విశేషము లేమి ? ఎన్నఁడు లేనిది నేఁడు నామందిరమున కిట్టిసమయమున వచ్చితివి ?

సుగు :—సోదరా ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురసపుత్రుల కీర్తిని నీవు కళంకిత మొనరించితివి—

కుంభు :—(ఆశ్చర్యముతో) ఆఁ—ఆఁ—ఏమనుచున్నావు ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురసపుత్రులకీర్తిని నేను కలంకిత మొనరించితినా ? అంతటిదుష్కార్య మాచరించితినా ?

సుగు : —మార్వారుదేశాధీశుని కొమరితను వెదకివెదకి వివాహము నేసికొంటివిగదా !

కుంభు :—అవును. అందు న్యూనతయేమున్నది ? మహావీరుఁడయి దిగంతవిశ్రాంతకీర్తివిశాలుఁడై తనరిన భూపాలశేఖరుఁడా మార్వారు దేశాధీశుఁడు వానితోడి బాంధవ్యము గౌరవహేతు వేగద !

సుగు :—నేను—అగౌరవమని చెప్పుటలేదు. గౌరవమే కావచ్చును. కాని నీవుకోరి పెండ్లాడిన యందకత్తె—మీరాబాయి

కుంభు—చెప్పుము. ఆలసింపక చెప్పుము.

సుగు :—చెప్పుట కేమున్నది ? సాటిరాజులాలకించిన తలవంపులు తెప్పవంతిదే !

కుంభు :—అన్నన్నా ! అంత ప్రమాద మేమొనరించినది ?

సుగు :—ఆమెకుమాత్రము ప్రమాదముగాఁ దోఁచుటలేదు. ప్రమాదముగనేయున్నది.

కుంభు :—అక్కా ! మీరాబాయి యేమిచేసినదో చెప్పుము.

సుగు :—ఏమియుఁజేయలేదు. మన వంశమునుమాత్రము కళంకిత మొనరించినది. అదిచాలదా ?

కుంభ :—(ఆత్రిముతో) అదెట్లు ? పరమభక్తురాలగు నామె కులమునుజెఱచు పాతకమేమిచేసినది ?

సుగు :—ఆమెభక్తియే యింతవఱకుఁ గొంప ముంచినది. శుద్ధాంతఃపురములలో సన్యాసులనుగూడఁ బ్రవేశపెట్టినది.

కుంభ :—(కోపముతో) ఏమేమి ? ఉత్తమస్త్రీలుండు నంతిపురములో సన్యాసులా ? ఎట్లురాఁగలిగిరి ?

సుగు :—ఎట్లురాఁగలుగుదురు ? కోరితీసికొనివచ్చిన రాఁగలుగుదురు రమ్మని కడుపుఁగాళ్లఁబట్టుకొని బ్రతిమాలిన రాఁగలుగుదురు.

కుంభ :—అక్కా ! నీకుఁబుణ్యముండును. జరిగినవిషయము రను బూసగుచ్చినట్లు సవిస్తరముగా నాకెఱిఁగింపుము. నాహృదయమున వ్యాకులపాట హెచ్చుచున్నది

సుగు :—నాయనా ! అట్టిభార్య దొరకినపిమ్మట వ్యాకులపాటుకాక—సుఖము చేకూరునా ?

కుంభ :—ఏమి ? నాభార్యయే యట్టి యత్యాచారములకుఁ గడంగినదా ?

సుగు :—కాక మఱియెవ్వరు ? ఇతరులకెవ్వరికా ధైర్యసాహసములుండును ? "నేనే పట్టమహిషిని—నేనేల్లుమెలఁగిన నన్నడ్డువారెవ్వరు ? నన్నుఁ బ్రశ్నించువారెవ్వరు ?" అని, గర్వ మామెకున్నది లేకున్నఁ జిఱకాలరక్షితములైన యంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగ, శుద్ధాంతఃపురములోనికిఁ గృత్రిమసన్యాసులను బిలిపించి వారితో ముచ్చటలా ?

కుంభ :—(జొడుఁగఱచుకొని) ఎంసాహస మెంతసాహసము ! (ఇంచుక సేపాగి) అక్కా ! అన్యుల నంతిపురమునఁ బ్రవేశపెట్టుటకుఁ గారణము ?

సుగు :—నా కేమి తెలియును ? నాయనా ! నీభార్యనడిగి తెలిసికొనుము. ఆమాయలాడియే కల్పనలు చేసి చెప్పుటకు సమర్థురాలు.

కుంభ :—ఆమె—పరమపురుషుని రాణివాసమునందుఁ బ్రవేశ పెట్టినదని యెవ్వరుచెప్పిరి ?

సుగు :—ఒకరు చెప్ప నేల ? ముంజేతికంకణమున కద్దమెందు లకు ? ప్రత్యక్షముగ నేను చూచితిని. చూచుటమాత్రమే కాదు. బెదరించి యాసన్యాసి నావలకుఁ బంపివేసితిని.

కుంభ :—అప్పుడు నీవు వానిరాకకుఁ గారణముడుగ లేదా ?

సుగు :—ఎవరు చెప్పెదరు ? ఎవరినడుగుటకుపీలు ? వీణెఁబట్టి పోవుచున్న వానిని దానే పిలిపించితిననియు, భక్తివైరాగ్యములను వానినుండి యలవడఁజేసికొనఁగోరితిననియు నామె సాక్షిఁజెప్పినది.

కుంభ :—(తలపంకించుచు) ఇదివఱలో నలవడిన భక్తివైరా గ్యములు చాలినవి కావా ?

(అంత నేపథ్యమున దయానందుఁడు)

శ్లో॥ కామం క్రోధం లోభం మోహమ్
తత్త్వాత్మానాం పశ్యతి సోహమ్
ఆత్మజ్ఞానవిహీనా మూఢా
స్తేపచ్యంతేచ నరకనిగూఢాః ॥భజగోవిందం॥

సుగు :—(వినుట నభినయించి) సోదరా ! సోదరా ! ఇతఁడే ! పాడుచు వీధింబడి పోవుచున్నయాతఁడే నేనుచెప్పిన సన్యాసి. వాని నిటుఁ బిలిపించి, మందలించుట మంచిది.

కుంభ :—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఓరీ ! ఎవఁడురా ? అక్కడ— ఫుట్టాసింగూ ! నీవా ? ఇటురమ్ము.

(ఫుట్టాసింగు ప్రవేశము)

ఫుట్టా :—జయము జయము మహారాణావారికి.

కుంభు :—పుట్టాసింగూ! నీవు త్వరితగతినిబోయి—పాడుచు వీథింబడిపోవుచున్న యాసన్యాసి నిటుc దీసికొనిరమ్ము

పుట్టా :—చిత్తముప్రభూ!

(నిష్క్రమించును)

కుంభు :—అక్కా! ఇప్పుడు పాడుచుంబోవుచున్న యాసన్యాసియే యంతిపురముంజొచ్చినవాcడని దృఢముగc జెప్పcగలవా?

సుగు :—చెప్పcగలను—వాcడేవీcడు; సందేహము లేదు.

కుంభు :—అట్లయిన వీనింబట్టి చెఱయందుంచెదను.

(అపుడు పుట్టాసింగు దయానందునితోc బ్రవేశము.)

పుట్టా :—జయము జయము మహారాణావారికి. ఆజ్ఞానుసారమీసన్యాసిని వెంటనిడుకొనివచ్చితిని.

కుంభు :—(దయానందు నవలోకించి) ఓరీ! నీవెవ్వcడవు?

దయా :—(మిన్నకుండును.)

కుంభు :—మాటాడవేల?

సుగు :—బెల్లముమొత్తినఱాయివలె నున్నాcడు. చూడు—వాని కెంతనిర్లక్ష్యమో!

పుట్టా :—దయ్యముపట్టినదా? లేక మతిపోయినదా?

సుగు :—మాటపడిపోయినది.

దయా :—అతిక్రాంతమర్యాదులతో నాకేమిపని?

కుంభు :—(ఉగ్రుc డై) ఔరా! ఏమి యెకండకావరము? పొగరు తలకెక్కినదా యేమి?

పుట్టా :—మూఢుcడా! చిత్తూరు మహారాణావారినే యతిక్రాంతమర్యాదు లనుచున్నావుగా!

దయా :—(మందహాసముతో) ఓయి, వెఱ్ఱివాcడా! గౌరవమొకరిసొమ్ముకాదుగదా! అది సత్పురుషులనే కోరును.

కుంభు :—(అలహాసముతో) ఆహా! ఆహా! ఏమిసత్పురుషులు! తినుటకన్నము—కట్టుగుడ్డయు లేక—తిరిపెమెత్తుకొనుచు బ్రొద్దుగడుపు ముష్టిముండకొడుకులు సత్పురుషులు! వారిని గౌరవమాశించుచు! ఇకఁ గావలసినదేమున్నది!

దయా :—(మందహాసముతో) రాజా! సంపదకును సౌజన్యమునకును సంబంధమున్నదా? యాచనావృత్తిచేత జీవించునంతమాత్రమున—సత్పురుషులు నీకుఁ జులకనయితిరా?

కుంభు :—ఓరీ, అసందర్భప్రలాపీ! నీయిచ్చవచ్చినమచ్చున మాటాడకుము. నేనడుగుప్రశ్నలకు సమాధానమిమ్ము. రాజాంగనలుండు శుద్ధాంతఃపురములో నెందుకుఁబ్రవేశించితివి?

దయా :—పట్టమహిషియు. భక్తురాలునగు మీరాబాయి, తోవ్రం బోవుచున్న నన్నుఁ దనచెలికత్తెచేత. బిలిపింపఁగాఁబోయితిని. అందుఁ దప్పేమున్నది?

సుగు :— ఓ కపటసన్యాసీ! నీవెవరిసమ్ముఖమున మాటలాడుచున్నావో, తెలిసికొనుము.

పుష్ట :—శాత్రవభూతవిద్వేషి రాజని యాయుండగు చిత్తూరు మహారాణానే లెక్కసేయవుగా?

దయా :—(మందహసముతో) అయ్యా! రిపుడ్వర్గమునడంచుకోఁజాలని మీమహారాజును నేనేల లెక్కసేయవలయును?

సుగు :—సోదరా! వింటివా వీనిమాటలు! గ్రహించితివా వీనిదార్ఢ్యము!

కుంభు :—(కోపముతో) ఒరీ! మూర్ఖుఁడా! ఏవాడనోయాచించుకొని సుఖముగఁ బొద్దుఁబుచ్చుభాగ్యము నీకులేదు. రాణీవాసముం బ్రవేశించి శిక్షార్హుండవయితివి నీకాలుసేతులం గలయఁ గట్టించి, నిన్నుఁ జెఱసాలం ద్రోయించెదను.

దయా :—(మందహసముతో) రాజా !

సీ. సర్వలోకేశు.డౌ ♦ శౌరిబాల్యమునందుఁ
చిందుఁదొక్కిన దివ్య ♦ చిత్రశాల !
సత్యాగ్రహోద్యమ ♦ సంయుగారంభుడౌ
తామదాసువసించు ♦ లలితసీమ !
స్వీయస్వతంత్రంబు ♦ బాయనొల్లక తొల్లి
సంయుక్తమెట్టిన ♦ స్వచ్ఛభూమి !
భారతదేశ స ♦ ద్గౌరవంబాశించి
ధీరులువిడిసిన ♦ వీరగృహము !

గీ. అయిన చెఱసాలయనినంత ♦ నడలవేల ?
కడఁగి బంధింతువీవు నా ♦ కాలుసేతు
లంతియేకాని—భావంబు ♦ లడ్డఁగలవె ?
చేసికొనుమీవు వేడ్క నీ చిత్తవృత్తి !

కుంభు :—(స్వగ) ఔరా ! ఎంతనిర్భయముగ మాటలాడు చున్నాఁడు. ఏదియెట్లుజరిగినను—వీనినిప్పట్లఁ గారాగృహంబుననుంచు టయే మంచిది. (ప్రకా) పట్టాసింగూ ! ఇంకనుజూచుచున్నావేల ? ఈతుచ్ఛునిందోడ్కొనిపోయి, చెఱయందుంచుముఁ

పుట్టా :—చిత్తము మహాప్రభూ ! (దయానందునితో) ఓ సన్యాసీ ! తప్పుక్షమింపుమని రాణావారిపాదములపైఁబడి ప్రార్థింపుము వారు శరణాగతత్రాణులు కరుణాసముద్రులు.

దయా :—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా ! అంధుఁడు వేఱొకయంధు నకుఁ ద్రోవఁజూపలేఁడు; ఒకదోషి వేఱొకదోషిని క్షమించలేడు.

పుట్టా :—నీకర్మము — నేనేమిచేయఁగలను ? నీనోటినుండి యున్మత్తాలాపములు వెలువడుచున్నవి—రమ్ము.

దయా :—(ఆకసమువంకఁజూచి) రఁగా ! పాఁడురంగా ! నీ సంకల్ప మీవిధముగనున్నదా ?

(పుట్టాసింగుతోఁగూడ నిష్క్రమించును.)

కుంభ :—అక్కా ! నేనించుకసేపు నిద్రింతును—నీవేఁగుము. సావకాశముగా మీరావిషయమై యాలోచించుకొనవచ్చును.

సుగు :—మంచిది.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

—

శ్రీ ర స్తు.

మీ రా బా యి

ప ం చ మాం క ము.

మొదటిరంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—నళిని—సుగుణాబాయి.)

సుగు :—ఏమే, నళినీ! ఇంత పెందలకడనే లేచిపోవుచున్నావు! మీరాదేవిగారు తిరిగి యేసన్యాసులనైన. బిలుచుకొని రమ్మనిరా ?

నళి :—(సందేహ మభినయించును.)

సుగు :—సందేహమెందులకు ? చెప్పుము. ఆ మెచర్యలను నీవలనఁ దెలిసికొనవలెనని రాణా నాకనుజ్ఞ యిచ్చెను.

నళి :—అమ్మా! మీరెఱుంగని విషయము లేమున్నవి? అమాయకురాలనగు నానోటినుండి చెప్పింపఁజూతురేల ?

సుగు :—నే నెఱింగినయెడల నిన్నుఁబ్రశ్నింతునా ? చెప్పుము.

నళి :—అమ్మా! పట్టమహిషిప్రవర్తనమంతయు నాశ్చర్యకరముగనున్నది.

సుగు :—అట్లనుటకు హేతువు ?

నళి :—హేతువునకేమున్నది ? రాత్రియనదు— పవలనదు. ఎల్లప్పుడు విధివిరామములు లేక, పాండురంగని ప్రతిమను మ్రోలఁ బెట్టుకొని, పాటలుపాడుచుండును. భజనలు సేయుచుండును. ఫలము

లను బంచిపెట్టుచుండును. సాయంకాలమగుసరికి, — చపడుచులు సింగారించుకొని శయనాగారములు బ్రివేశించుటకు సిద్ధపడుచుందురు. ఈమెకట్టిన క్రిట్టవు—జడలోఁబెట్టుకొమ్మని పూలందెచ్చినంతనే, వానినా కొయ్యబొమ్మపైఁబెట్టును. పరిమళద్రవ్యములంగొని తెచ్చి మోలఁబెట్టఁగా వాని నా బొమ్మ కుపయోగించును

సుగు :—నళినీ! అనుదినమూమె యిట్లుచేయుచున్నదని నేను దెలిసికొంటిని—కాని యీదినమున వేకువజామునందేనీవు లేచి యామె మందిరమునకుఁ బోవుచుండుటకుఁ గారణము ?

నళి :—అమ్మా! దేవిగారీపూఁట పేదసాదలకు వస్త్రములను దానముసేయుదురఁట!

సుగు :—ఎక్కడ? ఎక్కడ? ఆమె స్వయముగా నా వీధిలోనికేఁగునా ?

నళిని :—ఆమెవెడలదు దొడ్డిగుమ్మముకడఁగాచి— దాటినీ బోవు బచ్చుగాండ్రనెల్లరను దోడ్కొనిరావఁ సినది. నాకాజ్ఞాపించినది. అందువలన నింతపెందలకడ లేచితిని.

సుగు :—(ఆశ్చర్యముతో) ఎక్కడకు. దోడ్కొనిరమ్మని నీ కాజ్ఞాపించినది ?

నళి :—అంతిపురిలోనికి—

సుగు :—ఈసధ్య నంతఃపురముఁ బ్రివేశించిన యాసన్యాసి చెఱలోనున్నాఁడను విషయము మీదేవికిఁ దెలియునా ?

నళి :— తెలియకేమి ? తెలియుటమాత్రమే కాదు. ఆమె చెఱసాలకుఁబోయి యాతనినూఱడించుటయు జరిగినది.

సుగు :—(స్వగ)· ఈమెపై నాకుఁగలపగ సాధించుకొనుటకు సమయము చిక్కినది.

నళి :—అమ్మా! నాకనుజ్ఞయిత్తురా ?

సుగు :—(మెడలోనిహారము నూడీసి యిచ్చును) ఈహారమును వైకొమ్మ—పొమ్ము. అప్పుడప్పుడు నన్నుగలిసికొనుచుండుము.

నళి :—(హారమందుకొని సంతోషముతో) చిత్తము.

సుగు :—బిచ్చగాండ్రను దీసికొనివచ్చుటకే పోదలచితివా?

నళి :—అవును పట్టమహిషి యనుమతి నతిక్రమింపవీలా ?

సుగు :—(తలయూంకించి) మంచిది—పోయిరమ్ము.

(నళిని నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) రాయనుమతి లేపిదే, కుంభుడు మర్వారు దేశమేగి యీ మెనుగోడ పెండ్లాడినాడు. అందువలన నీమెపై నాకు ద్వేషముంకురించినది. నేనీ యుమకే రాణాను విశాలపురరాజపుత్రికను బత్నిగా జేసికొమ్మని చెప్పితిని. నామాట నాతడు పాటింపలేదు. కనుక నెట్లయిన నీమెను నగరునుండి యావలకు సాగనంపినగాని నాకుం గంటికి నిద్రరాదు. నేనిప్పుడు రాణాను దోడ్కొనివచ్చి యంతిపురములో జరుగనున్నదానిం బ్రత్యక్షమొనరింతును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రెండవరంగము—అంతఃపురము

(ప్రవేశము—మీరాబాయి—నళిని)

మీరా :—నళినీ ! ఆవినబడుచున్న కేకలు వారివేనా ?

నళి :—దేవీ ! నీవు పంచిపెట్టిన వస్త్రాభరణములనందుకొని సంతోషము పట్టజాలక బిచ్చగాండ్రు జయజయధ్వానము లొనరించుచున్నారు. (ప్రక్కకుజూచి) అహో ! నేలయీనినచాడ్పున భిక్షు

కులెందఱువచ్చిరో! ఆకసమునందలి చుక్కలనయిన లెక్కపెట్టవచ్చును—కాని—అమ్మా! నేఁడు నీవలన నాదరింపఁబడిన యీపేదలను లెక్కించుట కలవిగాదుగదా!

మీరా:—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఆహా! భారతదేశ మెంతబీదతన మనుభవించుచున్నది! ఒక్కచిత్తూరులోనే నిఱుపేదలు వేనవేలున్నఁ దక్కంగల హిందూదేశమున నెందఱుందురో! అయ్యయ్యో! ప్రాచీనవైభవము నశించుటచే భారతీయుల కెట్టియిక్కట్లు ప్రాప్తించినవి!—నళినీ!

సీ. ఖండఖండాంతర ♦ ఖ్యాతిసంపాదించి
యాదర్శపురుషులై ♦ యలరినారు!
అమరేంద్రభోగులై ♦ యాందోళికలనెక్కి
యేడుదీవుల నేల ♦ నేలినారు!
పరదేశవాణిజ్య ♦ బాహుళ్యసంప్రాప్త
ధనముచేతఁ గుబేరుఁ ♦ దన్నినారు!
మత్తారిరాజన్య ♦ మకుటాలిశీర్షమై
వామపాదము మోపి ♦ ప్రబలినారు!
గీ. నాఁటి మనభారతీయులీ ♦ నాఁడు—దాస్య
పాశబద్ధులై—పరతంత్ర ♦ బాధవలనఁ
గడుపునకుఁ బట్టెడన్నమ్ముఁ ♦ గట్టుగుడ్డ
కొదువగాఁ గుందుచున్నారు ♦ కోపలాంగి!

నళి:—అమ్మా! నేఁడు నిఱుపేదలకిందఱికి వస్త్రాభరణముల నొసంగి పుణ్యము సంపాదించితివి. భారతదేశములోఁ బ్రజలదారిద్ర్యము నిన్నుఁబోలినవారివలనఁ గొంతయయిన నివారణకాఁగలదు. కాని యదేమిపాపమో! నీచర్యలు వదినగారికి నామెతోఁబాటు మహారాజుగారికిఁగూడ నాదరణీయములు గాకున్నవి.

మీరా :—నళినీ! ప్రతివ్యక్తికి నాత్మస్వాతంత్ర్యముండవల యును. మనము తలపెట్టుకార్యము మంచిదయిన నన్యులకు భయపడ నేల? అంతఃపురప్రవేశ మొనరించెనన్న నేరమునుమోపి రాణావారు దయానందయోగీశ్వరుని జెయిలోఁబెట్టించిరిగదా! అతఁడేమయినఁజలిం చినాఁడా? ఆపూతాత్ము నొక్కనిగుఱించి యాలోచింపుము.

సీ. ఆత్మస్వతంత్రంబు ♦ నభిలషించుమహాత్ముఁ
డోడెనే? చట్టాల ♦ గోడుఁజూచి
స్థిరకీర్తివాంఛించు ♦ చిత్తరంజనుఁడుదాఁ
జెఱసాలయనినంత ♦ వెఱఁకుపడెనె?
భారతావని గౌర ♦ వముఁగోరు లోకమా
న్యుఁడు రాచపీడకు ♦ జడిసినాఁడె?
స్వారాజ్యమాశించు ♦ సదయాంతరంగుండు
జవహారిసుఖములఁ ♦ దవిలినాఁడె?

గీ. పూని, త్యాగంబునల్పెడు ♦ పుణ్యమూర్తు
లన్నిఁటికిఁ దెగించినవారె ♦ యగుదురవనిఁ
గష్టములఁగాంచి మదియందుఁ ♦ గలఁగరెపుడు,
అసువులనువీడ వెనుదీయ ♦ రవసరమున.

(అంత నేపథ్యమున)

"అమ్మా! నూతేండ్లుపైఁబడ్డ ముసలిముండను—కడుపునకన్న ములేగు—కట్టుటకు గుడ్డలేదు"—

మీరా :—(ఆలకించి) నళినీ! పాపమా వృద్ధురాలెట్లుమొఱ పెట్టుచున్నదో—పొమ్ము ఆమెను దీసికొనిరమ్ము.

నళి :—(నిష్క్రమించి, యొకవృద్ధభిక్షుకురాలితోఁ బ్రవే శము—)

నళి :—అమ్మా ! ఈమె శతవృద్ధ—నేఁడో, రేపో రాల నున్న పండు.

వృద్ధు :—అమ్మా ! నూాఱేండ్లుపైఁబడ్డ ముసలిముండను—కను పున కన్నము లేదు కట్టుటకు గుడ్డ లేదు.

మీరా :—(ఆదరణతో) అవ్వా ! నీవు విచారింపకుము. నీకు జీవితాంతమువరకు నరిపోవు వస్త్రాదుల నొసంగుదును.

(అకస్మికముగఁ దెరలో)

"కొట్టుఁడు—పట్టుఁడు—పొడువుఁడు."

మీరా :—ఆఁ; ఆఁ; ఏమది ? ఎవరది ?

నళి :—(ప్రక్కకుఁజూచి, భయముతో) అమ్మా ! అమ్మా ! ఇంకేమున్నది ?

మీరా :—ఏమి ? ఏమి ?

నళి :—(ప్రక్కకుఁజూపుచు) కొంపమునిగినది; మహారాజుగారిటు వచ్చుచున్నారు. బిచ్చగాండ్రనందఱిని బట్టుకొని కొట్టఁదిట్ట నాజ్ఞాపించుచున్నారు

వృద్ధు :—(భయముచే వడఁకుచు) అమ్మా ! అమ్మా ! నా గతి యేమి ?

మీరా :—అవ్వా ! నీకు భయము లేదు—మహారాజుగారు వృద్ధురాలివగు నిన్నేమియుఁ జేయరు.

(అపుడు రాణాయు సుగుణాబాయియుఁ బ్రవేశము)

సుగు :—సోదరా ! అంతిపురమును సత్రముగాఁదలచి, లో నం(బ్రవేశించినందులకు వారికిఁ దగినశాస్తియే జరిగినది. ఇక్కడ నింకనొక ముసలిముండ మిగిలియున్నది. దీనినిగూడ శిక్షింపవలయును. (సమీపించి) ఛీ ! ఛీ ! ఈముండదగ్గఱ గంపు ! చెడుకంపు ! ఇట్టి వారిని శుద్ధాంతఃపురములలోఁ బ్రవేశపెట్టుటా ?

కుంభు :—అక్కా! నీవు శాంతించుము— ఈ యవినీతికార్యము నంతె మొంచెంకును—ముండీ ముసలిదానికి బుద్ధిచెప్పవిమ్ము.

మీరా :—(వృద్ధురాలి కడ్డనిలువఁబడి భగవంతునుద్దేశించి తనలో) హే నీరమందారా! ఆర్తత్రాణపరాయణా! పాండురంగా!

గీ. కాళ్లుపొగవు—శతవృద్ధ— ♦ కండ్లు లేవు
కూడుగుడ్డలు దొరకమి ♦ మాడుచుండెఁ
బలిచి వస్త్రవికము లీయఁ ♦ దలఁచినంతఁ
గోపమున వాఁడు దరిఁజేరి ♦ కొట్టనుండె.

దేవా! ఆమె కెవ్విధమైన బాధలు గలుగకుండఁ గాపాడి సార్థకనాముండవు గమ్ము.

కుంభు :—(కోపముతో) ముసలిముండా! నీవెందుల కంతఃపురములోనికి వచ్చితివి?

వృద్ధు :—(వడఁకుచు) బాబూ! బాబూ! అమ్మగారు—పి—లిపిం—చి—నా—రు.

కుంభు :—(మహోగ్రుఁడై)

శా. ముండా! ఏమిటికిట్లు ప్రేలెదవు? సం ♦ పూజ్యంబుసౌధంబు; మా
యండం జేరఁగ సాహసంబొదవెనే? ♦ అత్యంతదౌర్భాగ్యవై
చండాలత్వముతోడ నుండియును రా ♦ జస్థానముం జేరదే?
ఖండింతుంగద! నీదుమస్తకము నే ♦ శౌర్యంబు దీపింపఁగన్.

సుగు :—సోదరా! మాటలతోఁ గార్యము లేదు—కాయశుద్ధిని జేయుము.

మీరా :—వదినగారూ! వృద్ధురాలినిగొట్ట—

కుంభు :—(అర్ధోక్తిలోనే కోపముతో) నీవూరకోనుము. (వృద్ధురాలితో) ఓసీ! ముష్టిముండా! బాలేందుప్రభాజాలముయినఁ బ్రిస

రింపవీలు లేని చిత్తూరురాణివాసమునఁ బ్రవేశించితివా ? (అని కొట్ట నుద్యమించుచున్నాఁడు.)

వృద్ధు :—బాబూ! బాబూ! అమ్మా! రక్షింపుఁడు-రక్షింపుఁడు—అపరాధము—దిక్కుమాలినదీనను.

మీరా :— (వృద్ధురాలి కడ్డుగానిలవఁబడి) మహారాజా! ఈమెకు వస్త్రములనీయఁగోరి నేనేపిలిపించితిని ఆమె నిరపరాధ. దోషము నాది. నన్ను శిక్షింపుఁడు.

సుగు :—(కోపముతో) నీకుమాత్రము తప్పునా ? ముందీ ముసలిముండకు బుద్ధిఁజెప్పనిమ్ము—సోదరా! ఊఱకుందు వేల ? కత్తి చేనా వృద్ధురాలికుత్తుకను దెగనఱుకుము.

వృద్ధు :—(భయముచే వడఁకుచు) అయ్యో! అయ్యో!

మీరా :—(భర్తనవలోకించి) నాథా!

ఉ. అర్థులమీఁదఁ జూపఁదగు ♦ నా? భవదీయపరాక్రమంబు; ప్ర
త్యర్థులడాసి యుద్ధసమ ♦ యంబునఁజూపిన. జెల్లుఁగాక; సం
వర్ధిత భూరిభూజముల ♦ వ్రక్కలుసేయు ప్రభంజనుండు తా
నర్థిఁ జెకల్చునే తృణల ♦ తావళులన్! మదినూహసేయుమా?

కుంభు :—(కోపముతో నామెను బ్రక్కకుఁద్రోసి) నీవూరకుండుము. నీకతంబునఁ జిత్తూరు శుద్ధాంతఃపురము సత్రముగా మాఱిపోవుచున్నది. ముందీవృద్ధురాలినిదండించి పిమ్మట నిన్నుగుఱించి యాలోచించెదను. (అని వృద్ధురాలిజుట్టు నొక చేతఁబట్టుకొని, వేఱొక చేతఁ గత్తిఁబూని)

మ. అతులక్ష్మాతల నాథుగేహమున నీ ♦ వాహా ప్రవేశింపఁగా
మదిలో సాహసమూనినావె ? సరినీ ♦ ప్రాణంబులిప్పట్ల; దు
ర్గతిపాలొందఁ వటంచెఱుంగవసిచేఁ ♦ గంఠంబు లుంఠించి, ని
ర్గత కోపాన్వితచిత్తమూనెదను, రా ♦ కాసీ! యిఁకేదే చుమ్మనన్.

(అంత నాకస్మికముగా నేపథ్యమున—)

గీ॥ "భద్రదంతావలం బొంతు ♦ బంధములను—
త్రెంచి చేదించివివశమై ♦ పురములోని
ప్రజలఁ బదతాడనంబున ♦ రాయుచుండెఁ
దెల్పుఁడీ వార్త వేగఁ బా ♦ ర్థివున కిపుడు"—

కుంభ :—(వృద్ధురాలినివిడిచి తొట్రుపాటుతో) ఆఁ— ఆఁ—
సాదపుటేనుఁగునకుఁ బిచ్చిపట్టినదా ?— ఆహా ! ముందు నేను పోవు
చున్నాను—దానిని బట్టుకొనుటకుఁ దగినప్రయత్నము లొనరింపవల
యును—(నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఈ ముండను నఱికినపిమ్మటఁ గంచుకి యీ
వార్తను జెప్పరాదా ?...... ఈ ప్రయత్న మిప్పట్ల విఫలమయినది.
క్రొత్తకల్పన జేసి యీ మీరా నంతిపురినుండి వెడలఁగొట్టుటకే
చూచెదను. (నిష్క్రమించును—)

మీరా :—(పైకిఁ జూచి) అహో ! రంగా ! నీ లీలలు దురవ
గాహములు ! నీ చర్య లత్యద్భుతములు ! ఈ వృద్ధురాలి కత్తుకపైఁబడ
నున్న కత్తిని దప్పించితివి.

వృద్ధు :—అమ్మా ! ముష్టిముండనగు నా మూలమున నింత
గందరగోళ మేల ?

మీరా :—వెఱ్ఱిదానా ! నీవు భయముమానుము. కరుణామ
యుండగు నా పాండురంగఁడు నిన్ను సంరక్షించినాఁడు—రమ్ము—ఆవలి
గదిలోఁగల వస్త్రాదికములొసంగి—నిన్ను సాగనంపెదను.

వృద్ధు :—అమ్మా ! నాకు వస్త్రాదికములు వలదు—నన్నుఁ
బోనిండు—మరల మహారాజుగారువచ్చిన నా కాయువు మూడును.

మీరా :—అవ్వా! నీవు భయపడక నా వెంటరమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

మూఁడవ రంగము.

ప్రవేశము—నళిని

నళి :—(తనలో) నిన్న శుద్ధాంతఃపురములోనికి బిచ్చగాండ్రను ప్రవేశపెట్టినందులకే—మహారాణావారు మహోగ్రులై వారినెల్లరను జావబాదిరి—నుఱల నేఁడిదేమి? పిచ్చిపిచ్చి పాటలను బాడుకొనుచు దేవిగారు—తాను రాజమహిషినన్న జ్ఞానము సుంతయు లేక - ఆలయము లోనికేఁగుటా? భజనసేయుటకు వచ్చిన సోమదత్తుఁ డామె గానమున కచ్చెరువంది యొక యమూల్యరత్నహారమును గానుకగా నొసంగుటా? బాగు బాగు! ఈ విషయము సుగుణాబాయి యాలకించినచోఁ దప్పక రాణావారికిఁ జెప్పి యీయామె నీ పర్యాయమంతఃపురమునుండి సాగనంప గలదు......కానిమ్ము......(ముందుఁ జూచి) అదిగో! ఆమె యీ వైపునకే వచ్చుచున్నది. మొన్న బిచ్చగాండ్రవార్త చెప్పినందులకే నాకొక హారమిచ్చినదీమె! నేఁడీ వార్తను దెలియఁజేసిన నింకేమి కానుక నొసఁగునో!

(అపుడు సుగుణాబాయి ప్రవేశము—)

సుగు :—ఏమే నళినీ! ఏ శేషము లేమి? నిన్న నా వృద్ధురాలికి మీ యమ్మగారు వస్త్రదాన మొనరించిరా?

నళి :—క— అందులకు లోటేమి ? ఆ ముసలిముండ లేచిన వేళ మంచిది—సమయమునకే పట్టపుటేనుగు ప్రజలపైబడి చెలరేగినదని కంచుకి యఱచినాఁడు—లేకున్న మహారాజుగారి చేతులమీఁదుగా యమలోకమునకుఁ బోయియుండెడిది.

సుగు :—నేఁటి విశేషము లేమి ? మీ దేవిగారు దయమునసే, పాటలు పాడుచు భజనమందిరముం బ్రవేశించిరి. అటఁగల పురుషు లెవ్వరు ?

నళి :—(మిన్నకుండును.)

సుగు :—సందేహింపకుము—ఉన్న దున్నట్లు వచింపుము—నీవు తిరువాత నా గదికివచ్చిన నీకు మంచికానుక నిత్తును.

నళి :—అమ్మా ! మా దేవి భజనమందిరములోని కేఁగినపుడు అట సోమదత్తుఁడను వణిజుఁడున్నాఁడు

సుగు :—వాని రాకకుఁ గారణము ?

నళి :—దేవియొక్క యపూర్వగాన మాలకించుట—ఆతఁడు వెలఁగట్టరాని రత్నహారమొండు ఆమెకుఁ గానుకగా సమర్పించి, వెడలి పోయినాఁడు.

సుగు :—మీ దేవికా ? రత్నహారము కానుకా ?

నళి :—అగును.

సుగు :—(నిమీలితనేత్రయై యాలోచన మభినయించి) నళినీ! ఆమె యా హార మేమిచేసినది ?

నళి :—మెడలో ధరింపలేదు—మందిరములోఁగల పాండురంగ ప్రతిమ కలంకరించినది.

సుగు :—నళినీ ! నీవు నా కొక యుపకారము సేయవలయును

నళి :—సెలవిండు.

సుగు :—తప్పక చేయఁగలనని బాసచేయుము.

నళి :—చిత్తమట్లే.

సుగు :—నీవుపోయి మీ దేవి చూడకుండ నా హారమును దెచ్చి నాకీయవలయును. ఆమె కెఱుకపడఁగూడదు.

నళి :—అమ్మా ! మీ రిక్కడ నేయుండుఁడు— నేనయిదు నిముసములలో దానిం గొనివచ్చెదను.

సుగు :—మంచిది—పోయిరమ్ము—వచ్చునపుడు మీ దేవి యేమి చేయుచున్నదో కనిపెట్టుము.

నళి :—చిత్తము—(నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఇన్నిదినములకు నా యత్నము ఫలించినది. నే నీ రత్నహారముతో నొకచిత్రనాటక మాడెదను. మీరాబాయి కాయువయినఁ జెల్లవలయును—లేదా ? ఆమె చిత్తూరు పొలిమేరల దాఁటి పోవలయును - ఈ రెండింటిలో నొకటి తప్పదు - సోమదత్తునికి మీరాబాయితో సంబంధమున్నదని చెప్పుటకు నాకీ హారము నిదర్శనముగ నుపయోగపడఁగలదు - (ముందుఁ జూచుచుండును)

(అంతఁ గొంతసేపటికి రత్నహారముతో నళిని ప్రవేశము.)

నళి :—అమ్మా ! చూచితిరా ? ఈ హారమునకు వెలఁగట్టుట కెవ్వరికి శక్యము ? (ఇచ్చును.)

సుగు :—(పుచ్చుకొని తనలో సంతోషముతో) మా సోదరుఁడిదివరలో దీనిం జూచినాఁడు. క్రయమునకు దన కిమ్మని సోమదత్తుని గోరినాఁడు ఆతఁడిష్టపడక వేరొకటి తెచ్చి యర్పించుకొనెదనని బదులు చెప్పినాఁడు. (ప్రకా) నళినీ ! మీ దేవి యేమిచేయుచున్నది ?

నళి :—అమ్మా ! క్రొత్తఁగాఁ జెప్పవలయునా ? ఎప్పటిచర్యలే మందిరమునఁ గూరుచుండి యొడిలో రంగని విగ్రహముఁ బెట్టుకొని ముద్దులాడుచున్నది.

సుగు :—(తల పంకించి) సరే నీ యిక బొమ్మ తరువాత నన్ను గలసికొమ్మ - ఈ విషయ మెవ్వరికిఁ జెప్పవలదు.

నళి :—చిత్తము—(నిష్క్రమించును.)

సుగు :— చేసెద. దయరాదు - ఈ రత్నహారము ను రాణాకు జూపింతును - మీరాబాయి తన్మయత్వముతోఁ దన మందిరమునఁ గూరుచుండి ప్రలాపించుచుండును - సోదరుని వెంటనిడుకొనివచ్చి ద్వారమున నిలువఁబెట్టెదను. ఆతఁడా పలుకుల నాలకించి - నిశ్చయముగ నామె పరపురుషునితోఁ బ్రసంగించుచున్నదని భావింపఁగలఁడు. అపుడామెకు శిరచ్ఛేదము—నాకాహ్లాదము!

(నిష్క్రమించును)

తెర పడును.

నాల్గవ రంగము—శయనాగారము

(ప్రవేశము—రాణాకుంభుఁడు)

కుంభు :—(స్వగ) అక్కటా! ఏయలజడియులేక - ప్రశాంతమయమయిన శుద్ధాంతఃపురమున నేటిచిత్రవిచిత్రసంఘటనము లుదయించినవి! కొఱవితోఁ దల గోకికొన్నట్లు - కోరితెచ్చిపెట్టుకొంటిని భార్యను - ఈమెవలన సుఖము రవ్వంతయులేదు - మీదుమిక్కిలి సౌందర్యవతియగుటచే నామెం గాంచినంతనే - నాకు మదనసంతాపమినుమడించును. అద్దానిం బాపుమని యామె నెంతప్రతిమాలినను - లాభ మావంతయునుండదు. ఇఁక నామెతో వేఁగుటయెట్లు? అడవి

గాచిన వెన్నెలవలె నా జన్మనమిట్లు గడచి పోవలయునా ? (ఆలోచన మభినయించుచున్నాఁడు.)

(అపుడు తొందరగా సుగుణాబాయి ప్రవేశము.)

సుగు :—వింటివా ? సోదరా ! వింటివా ?

కుంభు :—(ఉలుకుపడి) ఏమది ?

సుగు :—(విషాద మభినయించి) అయ్యో ! ఇఁక నేమున్నది ? పంకువంటి కులము పాడుమీరావలనఁ గళంకితమైనది.

కుంభు :—అక్కా ! మరల నెవ్వరినైన నంతఃపురమునఁ బ్రవేశపెట్టినదా ?

సుగు :—(నోరు నొక్కుకొనుచు) ఎట్టి యపకీర్తి వాటిల్లినది ! నీ వీ విషయమునువిన్న నామెను ముక్కముక్కలుగ తఱిగి కాకులకు గ్రద్దలకు నెగురవేయకుందువా ?

కుంభు :—ఆఁ- ఆఁ- మీరా యంతటిశిక్షకు- బాత్రురాలా ?

సుగు :—పాత్రురాలగునో, కాదో నాకుఁ దెలియదు. ఆమె చేసినపనియిది. ఈ యూరిలోఁగల సోమదత్తుఁడనువాఁడీ రత్నహార మును - (ఇచ్చి) హారహారా ! నా నాలుక వేయిచీలికలుగాను ! చెప్పుటకు నోరు రాకున్నది.

కుంభు :—(హారముంజూచి ఆశ్చర్యముతో) అక్కా ! అక్కా ! ఈ హారము నీ కెట్లు చిక్కినది ? నే నెంతఁగా నొక్కించి యడిగినను - ఆ వణిజుఁడు నాకు విక్రయించుటకు సమ్మతింపలేదు.

సుగు :—సోదరా ! నీవు మాఱుమాటాడకుము. రమ్ము నా వెంటరమ్ము.

కుంభు :—(ఆత్రముతో) ఎక్కడకు ? ఎందులకు ?

సుగు :— నీకు సత్యమెఱుంగుటకుం గుతూహలమున్న వా
రింటమ్మా. నే నెక్కడికిం దీసికొనిపోయిన నీకేమి ? నీవు మాత్రము
నా యనుమతి లేనిదే యెవ్విధమయిన సాహసమునకుం బూనరాదు.
తుదకుం బెదవులను గదల్పరాదు.

కుంభు :—సరియే. రమ్మా.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వాలును.

ఐదవ రంగము—మీరాబాయి మందిరప్రాంతము.

(ప్రవేశము—సుగుణాబాయి—కుంభుడు.)

కుంభు :—అక్కా ! నీ చర్య నాకు దురవగాహముగానున్నది.
ఈ యర్ధరాత్రమునం జీకటిలో నన్నీ మందిరప్రాంతమునకుం గొనివచ్చి
తివేల ?

సుగు :—సోదరా ! వ్యాకులమనస్కుండవు గావలదు. గట్టిగా
మాటలాడకుము — అడుగుల చప్పుడుగాకుండ మెల్లంగా నీ మందిరకు
డ్యము నానుకొని నిలువంబడుదుము - రమ్మా

కుంభు :— (మెల్లంగ) అక్కా ! ఈ మందిరములో నిపుడెవ
రున్నారు ?— మీరాబాయి యిపు డిందు శయనించుట లేదా ?

సుగు :—సోదరా ! నీ చేతికిచ్చిన రత్నహారమును సోమద
త్తుండు మీరాబాయి కిచ్చినాండు—ఆమె వానికి లోంబడి యిపుడీ మంది
రమున ... ... విను - విను - పెదవులం గదపక - మెల్లంగ వినబడుచున్న
వారి సంభాషణ మాలింపుము.

కుంభు :—(నిర్వేదపాటుతో వినుట నభినయించును.)

(అంత మందిరాంతర్భాగమున మీరాబాయి.)

"మనోహరా! రమ్మి - ఇక్క - మద్దిమ్మి - తనివిదీర నన్ను నీ కౌంగిటం జేర్చికొమ్మి"

కుంభు :—హా మీరా! మీరా! (ఉద్రేకముతో) అక్కా! అక్కా! చాలును - బోధపడినది

(అంత మరల నేపథ్యమున.)

"అయ్యయ్యో! నీ వియోగము నాకు దుస్సహము".

కుంభు :—హా మహాపాతకి! రాక్షసీ! మీరా! సుప్రసిద్ధము—అతిపునీతమునగు సుక్షత్రియకులమున నీ వెట్లుజన్మించితివి? పతివ్రతా శిరోమణులను బ్రసవించిన భరతమాత చండాలివగు నీ కెట్లులాశ్రయమిచ్చినది? కళంకమెఱుంగని చిత్తూరు రసవుత్రసద్వంశము నేఁడు నీ సంబంధమున మాలిన్యముఁబొందినదే! పాపాత్మురాలా!

నిరుపమాన సౌందర్య తేజోరాశి నియు సద్గుణవతివనియుదలచి నా కానందమొసఁగూర్తువని నిన్నుఁ గోరివరించినందులకిదియా ప్రతీకారము? దుష్టురాలా! నీవు భర్తురాలవన్నమాట మిథ్యగాదా? నీకు వైరాగ్యమెక్కడిది? అబ్బా—అబ్బా—తలంచినంతనే గుండెలు బ్రద్దలగుచున్నవి.........అక్కా—అక్కా— మెల్లఁగా నన్నుఁగొని పోయి శయనాగారమునఁ జేర్పుము ఆతుచ్ఛురాలిని జిత్తూరువిడిచి యీక్షణమునందే పోవునట్లులోక యాజ్ఞాపత్రిమునువ్రాసి యందఁ జేయుదును. అంతవఱకు నాకు శాంతియుండదు. అబ్బా—తలతిరుగు చున్నది. ఒడలు వడఁకుచున్నది. నా భుజమును బట్టుకొనుము.

(సుగుణాబాయి రాణానుదీసికొని పోవును)

తెర వ్రాలును.

ఆఱవరంగము—శయనాగారము.

(మీరాబాయి లేచి కూరుచుండఁగా, నళిని చెంతనిలువఁబడియుండును.)

మీరా:—నళినీ! ఈయర్ధరాత్రి సమయమున నిటకేలవచ్చితివి? నీహస్తమునందలి లేఖయేమి?

నళి:—దేవీ! సుగుణాబాయమ్మ నిద్రించుచున్న నన్ను లేపి, రాజాజ్ఞగాఁ దెలియఁజేసి, నీకీలేఖ నిచ్చిరమ్మని పుత్తెంచిరి (అని లేఖ నిచ్చును.)

మీరా:—(లేఖంబుచ్చుకొని విప్పి)

"మీరా!

నీవు పాపాత్మురాలివి—సుక్షత్రియవంశమునఁ దప్పబుట్టితివి—నీయునికి పుట్టినింటికిని మెట్టినింటికినిగూడ నపకీర్తిం గలుగఁజేయును. అద్వితీయ సౌందర్యవతివిగదా నన్ను సంతోషపెట్టలేకుందువాయని నిన్నుఁ జేపట్టి వంచింపఁబడితిని. నీకును సోమదత్తునకునుగల సంబంధమును నేను గన్నులారఁ గాంచితిని. అన్యులపై నీకభిలాషయున్నది కాని, నిన్నుఁ ద్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించినభర్తపై లేదు—పొద్దుపొడుచుటకుఁబూర్వము నీవు చిత్తూరువిడిచి నీయిష్టానుసారముగఁ బొమ్ము. స్త్రీహత్య మహాపాతకమనితలంచియు నాదినుండియు నీయపూర్వ సౌందర్యంబునకు ముగ్ధుఁడనగుటచేతను—నిన్నుఁ జేతులారఁజంపుట కంగీకరింపకుంటిని—లేకున్న మదీయ ఖడ్గధారకు నిన్ను బలియీయ వలసినదే! నీకిఁక నా దర్శనము దొరకదు—నీవు చిత్తూరులో నీజన్మ మధ్యమున గాలిడరాదు.

ఇట్లు
కుంభుడు"

నళి :—(కన్నుల పిదునించుచు)

మీరా :—(దుఃఖించుచు) హా! తండ్రీ! రంగా! నేనేమి పాపముచేసితిని? నావలన నేయపరాధముగలిగినది? ఇది యింకను నదేమికర్మమో! సింహాసనాత్రిన్నై యశక్తినిపొందుచున్నానుగదా! నాకు తండ్రి నన్ను దుశ్శీలగా శంకించినాఁడు—ఇపుడు నేను పెండ్లియాడినభర్త యును యవమానించి యీశిక్ష విధించినాఁడుగా కేదికర్తవ్యము? నాధునొక్కపరి సందర్శించి నానిర్దోషిత్వమును వెల్లడింపను కొనుటకయిన నవకాశము లేకపోయెను గదే!..... ప్రభూ! పండరి నాథా! ఆదిని నిన్నేవరించియుంటచేత నన్యుని జేపట్టుట కంగీకరింప లేదు—కారణాంతరముచే వివాహమయినను—ఈ నాశరీర మింతవఱకుఁ బవిత్రమే! ఇద్దాని నీకొఱకే భద్రముగ నుంచితిని. అనాఘ్రాణిత పుష్పమువలెనున్న మదీయదేహమును నీవే ముట్టవలయును కనుక నీయర్ధరాత్రముననే నాధుని యాజ్ఞను దలఁదాల్చి యీ కుంతిపురిచేసి పాండురంగ పాదారవిందములను భజించుచు మార్గము బట్టి పండరిం జేరఁబోయెదను అక్కడ నీ కీతనువు సమర్పించెదను.

నళి :—అమ్మా! ఏమి యీసాహసము! చూడుము. ఆకస మునఁ గాఱుమబ్బు లావరించినవి అంధకారము నల్గడలఁ గ్రమ్ము కొనియున్నది. తెరువయినఁ గంటికగపడదు ఇట్టిసమయమున నబల వగు నీవొంటరిగఁ బోఁగలవా?

మీరా :—నళినీ!

గీ॥ తల్లియును దండ్రియును దాత ♦ త్రాతనేత
గురుఁడు దైవంబు హితుఁడును సో ♦ దరుఁడు నగుచుఁ
బాండురంగఁడే యెప్పుడు నా ♦ యండనుండఁ
దోడు నీడేల? వెలుఁగేల? ♦ తోడవు లేల?

నళి :—(స్వగ) ఆహా! నిశ్చయముగా నీమె పరమభక్తురాలు—దేవతాస్వరూపిణి! పాడుముండయగు సుగుణాబాయితో నేకీభవించి

రత్నహారముచు దొంగిలించి యామె కిచ్చితిని. ఆమె దాని నాధార ముగాఁగొని యామెయెడల నేరారోపణ మొనరించియున్నఁ బాప మంతయు నాదే!

మీరా :—నళినీ! నేను నా తండ్రిగారి భవనమునుండి కొని తెచ్చిన వెండిబంగారునగ లనేకములీ మందిరమునన్నవి నీవు వానిని దీసికొనిపొమ్ము. మందసములందుఁ గ్రొంగ్రొత్త చీరలున్నవి — నీవు వానిని బట్టుకొనిపోయి కట్టుకొనుము - నా కేమియువలదు - నేఁటికి నా బంధనులు విడిపోయినవి భూస్థలింగల పేదజనులలో నే నొకతె నయితిని నాకు వాంఛపంగని|పతిమ యొండున్నఁజాలును - నీవుమా త్రము నా యందు దయయుంచి నా నాథుని దర్శించి—

సీ॥ కలనైన, లేక యా ♦ టలనైన నన్యుల
నెపనుఁ దలంచుటే ♦ నెఱుఁగననుము
త్రికరణంబుల నీకుఁ ♦ బ్రేమించియుంటచే
భక్తిభావంబునఁ ♦ బ్రబలితనుము
తుచ్ఛమహాకాముంబు ♦ నిచ్ఛఁజేయమిఁదన
కోర్కెలీడేర్ప లే ♦ కుంటిననుము
అవినీతికార్యంబు ♦ లాచరింపక, సదా
సత్పథంబులఁబట్టి ♦ చనితిననుము
గీ॥ వినవశంబున నపవాదు ♦ పృథ్వినాకుఁ
గలిగెనని చెప్పి; నా నాథు ♦ లలితపాద
పద్మయుగళంబునకు మ్రొక్కి ♦ స్వాంత
మందు దాని మరువకుంగు ♦ ననుము నీవు

ఇఁక నా కనుజ్ఞయిమ్ము - పోవుచున్నాను.

నళి :—(దుఃఖించుచు) హా తల్లీ! తల్లిదండ్రులున్నారు - చెలి కత్తె లెందరోయున్నారు - వా రెవ్వరికిఁ జెప్పకుండ నీ నిశీథసమయ

మున నొక పూతికపుల్లయయినఁ జేతంబట్టకుండఁ బయన్నమై నీవు పోవ లయునా? ఎంతపాప మెంతపాపము!

మీరా :—(మందహాస మొనరించి) నళినీ!

సీ॥ పండరీనాథుని ♦ భజన కేఁగుచునుండ
    సత్తమామలయాజ్ఞ ♦ లందనేల?
విఠల దేవుని కీర్తి ♦ వినుతింపఁబోవుచు
    నన్నదమ్ముల ప్రశ్న ♦ లడుగ నేల?
కస్తూరిరంగని ♦ గన్గొనఁ వెడలుచుఁ
    దల్లిదండ్రుల చెంతఁ ♦ దడయ నేల?
శ్రీవల్లభుని భక్తి ♦ సేవింపఁ గోరుచు
    సందేహములతోడ ♦ సమయ నేల?

గీ॥ జంపుగొంకులు విడనాడి ♦ స్వాంతమందు
"స్వామి! వన్నెలు! వన్నెలు!" ♦ ప్రేమతోడ
ననుచుఁ బాడుచు నాడుచు ♦ నరుగరాదె?
తోడు నీడేల? ధనమేల? ♦ తోడవు లేల?

అమ్మా! నళినీ! నాకిఁక సెలవు—(నిష్క్రమించును)

నళి :—(దుఃఖించుచు) అయ్యయ్యో! తుచ్ఛురాలనై - సుగుణాబాయి యొసంగు లంచముల కాశించి యెంతిపాప మొనరించితిని! ఒకవేళ మహాభక్తితో సోమదత్తుఁడీ సాధ్వికొసంగిన రత్నహారమే రాణా యనుమానమునకు హేతువయిన నిఁక నా గతియేమి? నా పాపమునకు నిష్కృతియుండదుగదా!... ...సరియే—రోగమున కౌషధమువలెఁ బాపమునకుఁ బశ్చాత్తాపమే శరణ్యము! నేను మీరాబాయికి విధింపఁబడిన శిక్షయందలి యథార్థమరసి పిమ్మట మహారాజును సందర్శించి నే నెరింగిన నిజమును విన్నవించెదను. (నిష్క్ర—)

తెర ప్రాలును.

పంచమాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

మీ రా బా యి

షష్ఠాంకము.

మొదటిరంగము—

(ప్రవేశము—సుగుణాబాయి.)

సుగు:—(స్వగ) నేఁడుగదా లబ్ధవిజయనయితిని! నేడుగదా నాకనంతమగుసంతోష సాగరంబున సంతరిల్లినది! నేఁటితో సంతఃపురమునకుఁ గలపీడ వదలి పోయినది. మీరాబాయి నిశీథమునందే రాణివాసము వీడిపోయినది. ఇప్పటికిఁ జిత్తూరుపొలిమేరలనుగూడ దాటిపోయియుండును. శని వదలిపోయినది. ఇఁక నాకు హాయిగా నిద్రపట్ట గలదు. (మీరానుద్దేశించి) ఓసీ! మీరా! ఇప్పుడైనను గ్రహించితివా సుగుణాబాయియొక్క సామర్థ్యము! పులిమీసములతో నుయ్యాల లూగనారంభించితివి. తుదకు నీవు త్రవ్వుకొన్నగోతిలో నీవే పడితివి. మహారాజుగర్భమున నుద్భవించియుఁ జిత్తూరురాణాను జేపట్టియు—నావిరోధము కతమున నేఁడిట్టి యిడుమలఁ గుడుచుచుంటివో! పలుమారులు మెల్లఁగఁజెప్పఁగా వింటివికాదు—పాడుభజనలు మాను మనఁగా—శ్రీరంగనీతులు వచించితివి. నగరునుండి వెడలఁగొట్టఁబడిన నీకిప్పుడే దేవుఁడు తోడ్పడునో చూచెదఁగాక! (ఇంచుక సేపాగి) కారణ మేమియో సరిగ నూహింపఁజాలను—కాని—రాణా మిక్కిలి చింతాక్రాంతస్వాంతుఁడై యున్నాఁడు. ఆమెవలనఁ దనకుఁగలిగిన యపఖ్యా

తికి విచారించుచుండ రోపు!...(ప్రక్కకుఁజూచి) పృథ్వాసింగు రాజసం దర్శనము సేసి యిటు వచ్చుచున్నాఁడు. వానినడిగినఁ గొన్ని విషయములు తెలియఁగలవు.

(అపుడు పృథ్వాసింగు ప్రవేశము)

పృథ్వా:—(సుగుణాబాయినిజూచి తనలో) ఇదిగో! ఈ పాపముండ యిక్కడనే యున్నది. పరమభక్తురాలగు మీరాబాయికి స్వస్తి చెప్పించినది. కొంపకుఁ జిచ్చు పెట్టినది.

సుగు:—పృథ్వాసింగూ! రాణాయిప్పుడెక్కడ?

పృథ్వా:—మందిరములో నున్నారు—నళినితోను సోమదత్తుని తోను మాటలాడుచున్నారు.

సుగు:—(తొట్రుబాటుతో) ఏందులకు? ఏవిషయమును గూర్చి?

పృథ్వా:—యదార్థమునుగుఱించి—మీరుపన్నిన కపటతంత్రమునుగుఱించి—మీరుచేసిన మోసమునుగుఱించి—తెలిసినదా?

సుగు:—పృథ్వాసింగూ! నీవెవరిసమ్ముఖమున మాటలాడుచున్నావో యెఱుఁగుదువా?

పృథ్వా:—ఎఱుఁగ కేమి? పరమభక్తురాలగు మీరాబాయిని బాధలందఁజేసిన వంచకురాలికట్టెదుట—భక్తితో మాతగాభావించి సోమదత్తుఁడిచ్చిన రత్నాలహారమును నళినికిలంచమిచ్చి సంగ్రహించిన మోసకత్తెకట్టెదుట—ఊరిలో లేని సోమదత్తుని మీరాబాయిమందిరములో నామెతోఁగలసియున్నట్లు కల్లలంపల్కిన మహాపాపాత్మురాలికట్టెదుట—అహహా—అహహా—అహహా నీయధికారమంతరించినది. అసత్యమెన్నఁటికిని దాగదు. నన్నుఁబోయి దయానందయోగీంద్రుని జెఱనుండి విడిపించి తీసికొనిరావలసినదిగా రాణావారాజ్ఞాపించిరి. నేను పోవుచున్నాను. పశ్చాత్తాపముబొంది చేసిన మహాపరాధము

చెప్పుకొన్నందులకు నళినిని మహారాజుగారు క్షమించిరి. కాని యాది నుండియు నాటకమాడించినందులకు నీగతి యేమగునో!

సుగు :—(స్వగ) ఇంక నాకాయువుమూడినది. రాణాయొక్క ఖడ్గమున కేల కాచేల? నాయంతనేనే యిప్పుడునూతంబడి ప్రాణత్యాగ మొనరింతును.

(నిష్క్రమించును.)

పుష్టా :—ఇట్టి కుటిలచిత్తులుండుటచేతనే, భారతావని నానాఁటికి స్త్రీయశక్తి నుఁగుచున్నది అమాయకురాలగు మీరాదేవి నీమె సాదించినది—దూషించినది-ఆమె చేసిన సత్కృతులను రోసినది. రోయుటమాత్రమే కాదు పుల్లలుపెట్టి రాణామనస్సుం జెఱచినది. అసత్య మెంత కాలముదాఁగును? అధర్మ మెంతవఱకునిలుచును? రాణాకూడ నేఁడు వికలచిత్తుఁడై సర్వకాలసర్వావస్థలయందు—"హా మీరా!" యని యామెనే స్మరించుచున్నాఁడు

(నేపథ్యమున—)

"అయ్యో! అయ్యో! సుగుణాబాయి నూతిలోఁబడినది"—

పుష్టా :—(ఆలకించి) ఆఁ-ఆఁ-నూతిలోఁబడినదా? సుగుణా బాయియా? (వణుగిడిపోవును.

తెర వ్రాలును.

రెండవరంగము.

(ప్రవేశము—విచారగ్రస్తుఁడై కుంభుఁడు)

కుంభు :—హా మీరా! మీరా! బుద్ధిహీనుఁడనై-గర్వాంధకార పరిమత్తహృదయుఁడనై నిన్నుఁ గోల్పోయితిని. ఆపాడుముండ

మాటలను వింటిని. సత్యము విదితమైనంతనే తన్ను నేనెక్కడశిక్షిం
తునోయని యామె నూతంబడినది......అయ్యో! ఏవంటిసౌందర్య
వతి—నిన్నుఁబోలిన భర్త్రాలు—నాకెట్లులభించును? అక్కటా! నీ
దివ్యమంగళవిగ్రహమును గన్నులార సందర్శించుభాగ్యము నాకు
లేదా? అబ్బా—బాధ—తాపము—హా! మీరా! మీరా! నీముఖ
బింబమునుగాంచినపుడే కందర్పుఁడు నాహృదయములోఁ బ్రవేశించి
నాఁడు—స్థిరనివాసమేర్పఱచుకొనినాఁడు వాఁడితూపులచేఁ బొడిమిఁ
దొల్చుచున్నాఁడు (మన్మథునుద్దేశించి) ఓరీ మదనా! ఏల నాతో
వృథావివాదముఁ దెచ్చిపెట్టుకొందువు? రంజననిర్మాణకళాకౌశల్యముం
బ్రకటించుకొనఁ లాంగి—నామీరా—ముద్దులమీరా—యుండగా నీయా
టలు నాయొద్దసాగునా?......మీరా! మీరా! రమ్మా. త్వరిత
గతినిరమ్మా. తడయకుము మదనుఁడు గర్వితుఁడై విజృంభించుచున్నాఁ
డు. వీనిపొగరుఁ గట్టింపవలయును. ఆలస్యముసేయకుము రమ్మా
అబ్బా—పిలువఁగానే రావేమి? నన్నేడ్పింపఁజూచుటకు నీకిది సమయ
ము? పోనిమ్మ-మీరా! నీవురాకున్న నేనేమియచ్చెదను. (ముందు
నకుఁబోయి) ఎక్కడుంటివి? ఆఁ-ఇక్కడున్నావు! ఏమి నన్నుఁజూచి
పాఱిపోవుచుంటివా? అబ్బా—నీకింత బెట్టిందులకు? మనమిరువురము
గలసి పోరాడినఁగాని—రతిరాజు పరాజితుఁడుకాఁడు ఏమి? నన్నుఁ
జూచి పాఱిపోవుచున్నావా? (రెండడుగులు ప్రక్కకిడి) ఈమూల
దాగియున్నావా? అహో! ఏమినీమాయ! మెఱపుఁదీగవలె నొక
పరి కన్నులకుఁ బొడసూపి యంతలోనే యదృశ్యవగుచున్నావు!
ఆఁ—దొరకితివి. ఇఁకఁ బట్టుపడితివి- నీ కుసుమకోమలదేహము నా
బాహువులలోఁ జిక్కినది—నీచెక్కుటద్దములతో నావేళ్లు సయ్యాట
లాడఁగలవు. నీయధరసుధారసం బాస్వాదించి నాయపరిమిత దాహ
తృష్ణఁ బాపుకొందును. అపుడేమిసేయుదువు? రమ్మా. రమ్మా ముద్దిమ్మా

(అని చేతులుచాచి ముద్దిడుకొనఁబోయి క్రిందఁబడి) హా! ఏమిది? నామీరా నాకౌఁగిటలేదా? లేదా? హా మీరా! మీరా! నా యందు నీకాగ్రహమా? లేక పరాకా? పాండురంగనియందలి భక్తిచే నన్ను మరచిపోయితివా? ఒక్కపరి—ఒక్కపరిచాలును—నీ మనోమోహనవిగ్రహమును నాకుఁజూపుము. చూపవా? నన్నుదుఃఖ పెట్టుట నీకు న్యాయమా? రఁగా! పాండురంగా! నీకింతస్వార్థమెం దులకయ్యా? నీవయిన నామెతోఁ జెప్పరాదా? చెప్పి నాకోర్కె తీర్పరాదా?.........హ! మరచితిని. మతిభ్రమణముచేఁ బలవ రించుచున్నాను—నామీరా యీ నిశీథముననే బయలుదేఱి పండరికిఁ బోయినదని చెలికత్తెయగు నళిని చెప్పినదిగదా! (స్మృతినభినయించి) అవును తప్పక యామె పండరిలోనే యుండును. నేనిప్పుడే దయా నందయోగిని సందర్శించి, అమ్మహాత్మునితోఁ బండరి కేగెదను. ఆలస్య మేల? యోగిపుంగవుం గలసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

మూఁడవరంగము—పండరీపురమునఁ బాండురంగాలయము.

(ప్రవేశము—పాండురంగనివిగ్రహముమ్రోల మీరాబాయి.)

మీరా :—(అంజలిఘటించి) హే దీనమందారా! హేభక్త జనబంధూ! హే కరుణాసింధూ! హే సనకసనందనాది మునిగణ సేవితా! హే బృందారకవందిత సుందరచరణారవిందా! హే దుష్ట శిక్షణ శిష్టరక్షణ దీక్షాదక్షా! హే కోటిసూర్యప్రభాభాసితా! హే

మానితాకారా! హే నిర్వ్యాజకృపాలహరీ! హే శ్రీరంగా! హే రంగా! హే పాపభంగా! హే శుభాంగా! పాహిమాం-పాహిమాం రంగా! పాండురంగా!

సీ॥ నీనామపఠనంబు ♦ నిఖిలపాపసమూహ
గణముఛేదించు సిం ♦ గంపుఁగొడను
నీపదాంబుజసేవ ♦ తాపత్రయాలక్షేల
దావాగ్నిఁజల్లార్చు ♦ తఱిజలంబు
నీప్రాపుసంపదా ♦ నీకికారణమాచు
వేల్పువాకిటయుండు ♦ నెలయుచెట్టు
నీదర్శనం బతి ♦ నిర్మలాత్ములుగోరు
ముక్తిసాధమునకు ♦ మొదటిమెట్టు

గీ॥ త్రికరణంబులచేతను ♦ దృఢతరముగ
నిన్నె ప్రేమించియుంటిని ♦ నెమ్మనమున
ఒరులు ముట్టఁగలేదు నా ♦ యొడలు-దీని
నైక్యమొనరించుకొమ్ము నీ ♦ యందురంగ!

(అనుబంధము—)

(భక్త్యావేశముచే భజనసేయుచుఁ గ్రిందఁబడి ప్రాణములు విడుచును)

తెర వ్రాలును.

నాల్గవ రంగము—పండరీపురప్రాంతము.

(ప్రవేశము—కుంభుఁడు—దయానందుఁడు)

దయా :—మహారాజా! చూచితివా?

మ॥ అదిగో! పంఢరి! భక్తబృందమదిగో! ఆనందమింపొందఁగాఁ
బదముల్ పాడుచుఁ బాండురంగ ప్రభునిన్ బల్మాఱుపేర్కొంచు మ
ముదితోత్సాహముతోడ నర్చనలు సం పూజ్యస్థితిం జేయు న
య్యదె! పుణ్యాంచితదృశ్యరాజము; సుఖవ్యాపారసుక్షేత్రమున్!

కుంభు:—మహాశయా! పరమపవిత్రంబై పుణ్యక్షేత్రంబులలో నగ్రగణ్యమైన పాండురంగనిలయమగు పండరీపురముం బ్రవేశించితిమిగదా! ఇపుడాలయములోనికేఁగి మీరాబాయిజాడలం దెలియవలయును.

దయా:—(మందహాసముతో) వెఱ్ఱివాఁడా! భవపాశమునఁ దగుల్కొనెదవేల? పాండురంగసందర్శనముకన్న భార్యాసందర్శనము నీకత్యంత సంతోషదాయకమా?

కుంభు:—(ప్రక్కఁజూచి) ఆర్యా! ఆభజన లేమి? ఆజన సమూహము లేమి? -కోలాహలమేమి?

దయా:—(పరికించి) రాజా! ఎవ్వఁడో యొకపురుషుఁడటు పోవుచున్నాఁడు వానినడిగి తెలిసికొనుము.

కుంభు:—(ముందునకేగి) అయ్యా! ఆజనసమూహమేమి? ఆభజనలేమి? తెలియఁజేసి నన్నను గ్రహింతురా? (వినుటనభినయించి) ఆఁ-ఏమనుచున్నారు? ఎవ్వతెయో యొకసాధ్వీమణి పాండురంగనిలో నైక్యమందుటచే, భౌతికంబగు నామె దేహము నూరేగింపుతోఁ దీసికొనిపోయి భూస్థాపితమొనరించుచున్నారనియా? (దయానందునుద్దేశించి) స్వామీ! దయానందా! ఆస్త్రీమూర్తి యెవ్వరో తెలిసికొనవలయును. ఏలకో నాచిత్తము తత్తరపడుచున్నది. త్వరితగతిని రండు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును.

ఐదవ రంగము—పాండురంగాలయము

(ప్రవేశము—మూర్ఛితుఁడయి కుంభుఁడు—శైత్యోపచారము లొనరించుచు దయానందుఁడు)

దయా :—(స్వగ) పరమభక్తురాలు మీరాబాయి! కనుకనే జన్మరాహిత్యముం బడయఁగల్గినది! మహామునులకుఁగూడ దుర్లభం బగు పదముం బొందఁగలిగినది. పరమేశ్వరునిలో నైక్యముచెందుట సామాన్యులకు వశమా? ఈతఁడు మోహవిభ్రాంతుఁడగుటచే నిట్లు మూర్ఛ మునింగినాఁడు.

కుంభు :—(మూర్ఛలేచి) హా! మీరా! మీరా! ఇఁకనిన్ను జూచుభాగ్యము నాకీజన్మకు లేదా?

దయా :—రాజా! ఊఱడిల్లుమూఱడిల్లుము.

కుంభు :—అయ్యో! దయానందా! నిర్భాగ్యుండనగు నాకింక నూఱట యెట్లుగలుగును?

గీ॥ నాదుభాగ్యము జీవము ♦ నాదుహృదయ
మైన నాసాధ్వి ననువీడి ♦ యరిగెనేఁడు
ఆమె లేకున్న నేనెట్టు ♦ లవనియందు
బ్రతుకఁగలవాఁడ! చెప్పుమా! ♦ పరమపురుష!

దయా :—(మందహాసముతో) నాయనా! ఆమె పాండురంగనిలో లీనమయినది. అందులకు నీవు సంతోష మందవలసినదే కాని, విచారమందఁబని లేదు. నేనొక విషయమును జెప్పుచున్నాను విను. లోకములో నొకనికి నింకొకనికి శాశ్వతమగు సంబంధమేదియు లేదు. అందఱకు బంధువగువాఁడా పాండురంగఁడొక్కఁడే!... ... నాయనా! ఇంతవఱకు నీహృదయ మజ్ఞానాంధకారావృతమైయున్నది

జ్ఞానదీపకవఁదుఁ బ్రకాశపెట్టుము. సంసారమనుచెఱసాలయం దాలు బిడ్డలనుత్రాళ్ళచేఁ గట్టఁబడి మోహవివశులగు మనుజులకు మోక్షము లేదు. అట్టివారిజన్మము నిష్ఫలము. భవబంధములకుఁ జిక్కుపడక భక్తితోఁ బాండురంగని భజించు మహాత్ములే చరితార్థులు! మీరాబాయిలోఁగల సౌందర్యముఁ జూచి ముగ్ధుండవైతివే కాని భక్తినిగ్రహింపలేక పోయితివి. నేఁడామె నీకు మార్గదర్శినియైనది. ఆమె యెట్లు జితేంద్రియత్వ మలవఱచుకొని, మహోత్కృష్టపదవిం బొందినదో నీవు గ్రహింపుము. శ్లాఘ్యము సంతోషదాయకమునగు నట్టిమార్గము నే నీవుకూడ ననుసరింపుము. అంతియే కాని—

ఉ. శాశ్వతమంచు దేహములు ♦ శాశ్వతమంచు నాలుబిడ్డలున్
శాశ్వతమంచు భోగములు ♦ స్వాంతమునం దలపోసి భక్తిమై
శాశ్వత రంగనామమును ♦ సంస్మరణంబును జేయకుంట చే
శాశ్వత సౌఖ్యదాయకము ♦ సద్గతికల్గునె యెన్నఁడేనియున్!

కుంభు:—(దయానందుని పాదములపైఁబడి) మహాత్మా! నీ యాజ్ఞను దలఁదాల్తును నీవు బోధామృతముం బ్రసాదించి హృదయపరివర్తనముఁగల్పించి, నన్ను ధన్యునింజేసితివి. నీవుచెప్పినచొప్పున భక్తురాలగు మీరాబాయిని హృదయమునందిడుకొని నిన్ను గురుదేవునిఁగ భావించి విషయములుండనుగాక, ముప్పొద్దులందు నా పాండురంగని పాదారవిందములనే భజింతును.

దయా:—అయిన నీకుఁ గావలసిన దేమున్నది?

కుంభు:—మహాత్మా! అవ్యాజంబగు కరుణాతిశయముం జూపి నన్నుద్ధరించితివి—నా యజ్ఞానమును రూపు మాపితివి—నాకుఁ దగునుపాయ మెఱిఁగించితివి. మీరాబాయినామము శాశ్వతముగా నుండునట్టులఁ జిత్తూరులో నొకమందిరము నిర్మింపవలయును ఇక నంతకంటె. గావలసిన దేమున్నది? అయిన నిట్లగుఁగాక!

గీ॥ ధర్మపాలనమున రాజు ♦ దనరుఁగాక !
సర్వలోకేశు మెప్పించు ♦ శక్తి భక్తి
స్త్రీ పురుష బృందమందునఁ ♦ జెలఁగుఁగాక !
పృథ్వి ధనధాన్యసమృద్ధి ♦ వెలయుఁగాక !

సయూ :—తథాస్తు ! తథాస్తు !! తథాస్తు !!!

తెర వ్రాలును

షష్ఠాంకము సంపూర్ణము.

